

Концепція законодавчого забезпечення розвитку мережі індустріальних і науково-технологічних парків (у контексті післявоєнного відновлення)*

Зміст

Список умовних скорочень

I. Вступ

1.1. Обґрунтування доцільності розроблення Концепції, її мета, цілі та завдання.

1.2. Аналіз сучасного стану законодавчого регулювання

1.3. Аналіз програмних документів

1.4. Сучасні тенденції в регулюванні діяльності науково-технологічних та індустріальних парків

II. Основна частина

2.1. Удосконалення основних засад діяльності науково-технологічних та індустріальних парків.

2.2. Створення ефективної системи управління індустріальними парками.

2.3. Запровадження законодавчого підґрунтя для перетворення індустріальних парків на еко-індустріальні

2.4. Вдосконалення економічного стимулювання діяльності науково-технологічних та індустріальних парків

2.5. Спрощення умов ведення бізнесу та сприяння інноваційній діяльності як основа для розвитку мережі науково-технологічних та індустріальних парків

2.6. Утворення законодавчих підвалин для залучення приватних інвестицій у розвиток науково-технологічних та індустріальних парків

Висновки та очікувані результати реалізації Концепції

Список умовних скорочень

E.A.D.E.P.	- цільова компанія з розвитку та управління, у статутному капіталі якої беруть участь як фізичні, так і юридичні особи, регулюється приватним або публічним правом і на яку покладається ініціатива щодо створення та розвитку індустріального парку
EDGE	- проект USAID з економічного розвитку, управління та зростання підприємництва
FZ	- вид індустріального парку, вільна зона
IPDC	- Корпорація з розвитку індустріальних парків Ефіопії
KICOX	- Кореїська корпорація промислового комплексу. Організація, що входить до складу Міністерства економіки знань Кореї та здійснює нагляд за діяльністю ЕП
OECP	- Організація економічного співробітництва та розвитку
OIZ	- організована промислова зона, аналог індустріальних парків
TDZ	- вид індустріального парку, зона розвитку технологій, координаційний центр для R&D
R&D	- високотехнологічні дослідження і розробки
VÚC	- територіальна одиниця Словаччини
ВПО	- внутрішньо переміщені особи
Договір	- Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року)
ДПП	- державно-приватне партнерство
ЕП	- еко-індустріальні парки
ЕПЗ	- експортно-переробні зони, підвид індустріальних парків
ЗВТ	- зони вільної торгівлі, підвид індустріальних парків
МСП	- малі та середні підприємства
НДТМ	- найкращі доступні технології та методи управління

СЕЗ	- спеціальні економічні зони, підвид індустріальних парків
СОТ	- Світова організація торгівлі
ТРИМС	- Угода СОТ про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи та субсидії і компенсаційні заходи від 15.04.1994
Угода про ТРИПС	- Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994
ФАТФ	- Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей
ЮНІДО	- Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку

I. Вступ

1.1. Обґрунтування доцільності розроблення Концепції, її мета, цілі та завдання.

Індустріальні, техно- та наукові парки створюються за прагматичним державницьким, економічним та соціально спрямованим підходом, залежно від завдань розвитку національної економіки або реалізації державою регіональної політики разом із відповідним організаційним, законодавчим та фінансовим забезпеченням. Для ефективного функціонування таких парків необхідним є їх «органічне пристосування» до національної та місцевої економічних систем, створення привабливих умов для інвестицій із урахуванням перспективних напрямів розвитку держави (регіону). Тобто проголошення, навіть на законодавчому рівні, дозволу частині території (району / мікрорайону міста (населеного пункту)), окремого виробництва чи кільком виробничим підрозділам, окремого суб'єкту господарювання (групі суб'єктів) або науковій установі (групі установ) на отримання особливих умов здійснення діяльності, без урахування названих критеріїв, не гарантує очікуваного ефекту. Більше того, такі суб'єкти, враховуючи напрацьований досвід їх функціонування в інших країнах, не можуть бути створені будь-де та на будь-якому підприємстві. Наприклад, проголошення технопарком окремого виробництва із застарілими (радянськими) виробничими потужностями й комунікаціями, гігантськими територіями із централізованим енергопостачанням навряд чи зробить такий проект ефективним. Як результат, особливий режим для індустріального, техно- або наукового парку може бути скасовано, а проект згорнуто.

Експертами зазначається, що незважаючи на те, що станом на 1 січня 2023 року в Реєстрі індустріальних парків України знаходилося 60 індустріальних парків, необхідна інженерно-транспортна інфраструктура була створена лише в семи парках, а у більшості вона або відсутня, або облагородження території тільки почалося. Фактично, діяльність веде лише одне підприємство у кластері холодильного машинобудування¹.

Між тим, концепція індустріальних парків (промислових зон) особливої актуальності набула ще в 2022 році у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації (далі – РФ) проти України. Релокація підприємств, яка здійснювалася зазвичай до дев'яти західних регіонів України (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області), виявила для компаній, особливо великих підприємств та об'єктів промисловості, таку проблему, як відсутність інфраструктурних умов у місцях переміщення виробництва. У зв'язку з цим терміново розпочалася ініціалізація створення індустріальних парків, наприклад, у Львівській області – індустріального парку Agro.Food.Tech Park, який буде спеціалізуватися на агро- та харчовій промисловості²; у Вінницькій області – Погребищенською громадою

¹ Індустріальні парки: чому у нас не так, як в світі? URL: https://delo.ua/business/industrialni-parki-comu-u-nas-netak-yak-v-sviti-422713/?gclid=EAIaIQobChMI6rwndnygAMVzYbVCh3DaAKKEAAYASAAEgLKN_D_BwE

² Родак К. На Львівщині збудують індустріальний парк з житловим комплексом. URL: https://zaxid.net/na_lvivshhini_zbuduyut_industrialniy_park_z_zhitlovim_kompleksom_n1540929

парку підприємств харчової промисловості й логістичних об'єктів³, на Закарпатті – на території міста Перечин Ужгородського району⁴. На кінець серпня 2023 року зареєстровано тільки 1 індустріальний парк (див. *Рис. 1*), однак робота у цьому напрямі ведеться.

Рис. 1. Кількість зареєстрованих індустріальних парків в Україні (2014–2023 рр.)⁵.

У період відновлення України після закінчення збройної агресії індустріальні парки мають відіграти важливу роль у регіональному розвитку, як, наприклад, у Туреччині, де вплив промислових зон (OIZ, аналог індустріальних парків) на регіони реалізується через три важливі канали: по-перше, подолання негативів, викликаних індустріалізацією, та забезпечення екологічно стійкої урбанізації; по-друге, надання послуг підприємцям для сприяння підвищенню ефективності виробничої діяльності, включаючи надання необхідних дозволів і ліцензій, доступу до землі з повною інфраструктурою та зональними підключеннями, і дешевших та якісніших інфраструктурних послуг; по-третє, позитивний вплив на продуктивність одна одної фірм в одному географічному регіоні, які займаються подібною виробничою діяльністю, за рахунок синергії та зниження трансакційних витрат.

Україні у спадок від СРСР дісталася значна кількість географічних промислових зон – місць розташування колишніх великих підприємств, які, до того ж, були забезпечені відповідною інфраструктурою (яка на сьогодні

³ Робочі місця й покращення економіки: на Вінниччині створять нові індустріальні парки. URL: <https://suspilne.media/406440-roboci-misca-j-pokrasenna-ekonomiki-na-vinnicini-stvorat-novi-industrialni-parki/>

⁴ Новий індустріальний парк площею 16,5 га знаходиться на території міста Перечин Ужгородського району: Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/541799-urad-pogodiv-stvorena-novogo-industrialnogo-parku-na-zakarpatti-akij-zabezpecit-745-robocih-misc/>

⁵ Відповідно до даних Реєстру індустріальних парків України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=336993e7-8713-43da-8de6-ce4c5d003bfa&title=InformatsiiaProIndustrialniParki-VkliucheniDoRestruIndustrialnikh-promislovikh-ParkivTaVikliucheniZNogo>

заморожена або частково розібрана, але її відновлення має коштувати дешевше, ніж побудова нової, враховуючи повний комплект енергетичної чи транспортної інфраструктури). Тільки у Києві площа таких зон перевищує 7 тис. га (у той час як площа всієї житлової забудови столиці сягає 13 тис. га). При цьому великі промислові ділянки переважно розташовані вздовж залізничних колій, на березі Дніпра, поряд із вулицями магістрального руху, що забезпечує транспортні шляхи до них⁶. Отже, в Україні наявний відповідний потенціал, що дозволить, за умови належного правового регулювання, використовувати переваги компактного розміщення промислових об'єктів та синергійний ефект.

Водночас збройна агресія РФ проти України, активні бойові дії та, як наслідок, руйнація значної кількості промислових об'єктів спонукають до розвитку нової економіки країни – більш високотехнологічної та екологічної, спрямованої на виробництво наукоємної продукції та продукції із високим ступенем переробки й високою доданою вартістю. Із цього погляду, потребує оновлення законодавство, що стосується техно- та наукових парків. До того ж, видається за необхідне впровадження в законодавство терміну «еко-індустріальний парк» та визначення засад діяльності цього виду парків. Воєнні дії спричинили низку вкрай негативних наслідків для екології України, що може суттєво позначитися на виконанні нею зобов'язань за міжнародними договорами в екологічній сфері – зокрема, що стосується переходу до низьковуглецевої економіки та щодо кліматичної політики⁷. Розвиток еко-індустріальних парків має посприяти забезпеченню реалізації національно визначених внесків, а також ліквідації негативних наслідків збройної агресії для довкілля країни.

Разом із тим ситуація щодо діяльності технологічних і наукових парків також складається не найкращим чином. Дані Міністерства освіти і науки України за 2018–2019 роки (останні показники, розміщені на сайті МОН. Див. *Рис. 2*) свідчать, що реалізація проектів здійснюється на постійній основі далеко не всіма науковими парками, низьким залишається показник бюджетного фінансування проектів наукових парків, а також фінансування проектів за рахунок власних коштів. Показово, що найкращі кількісні результати стабільно демонструє ТОВ «Науковий парк «Центр трансферу технологій цивільного захисту» за рахунок здійснення експертиз та розробки нормативних документів, а не впровадження новацій.

⁶ Колесніченко О. Промзони очікують жителів: де в Києві є вільна земля для забудовників. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/08/27/677240/>

⁷ Наприклад, за Рамковою конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text

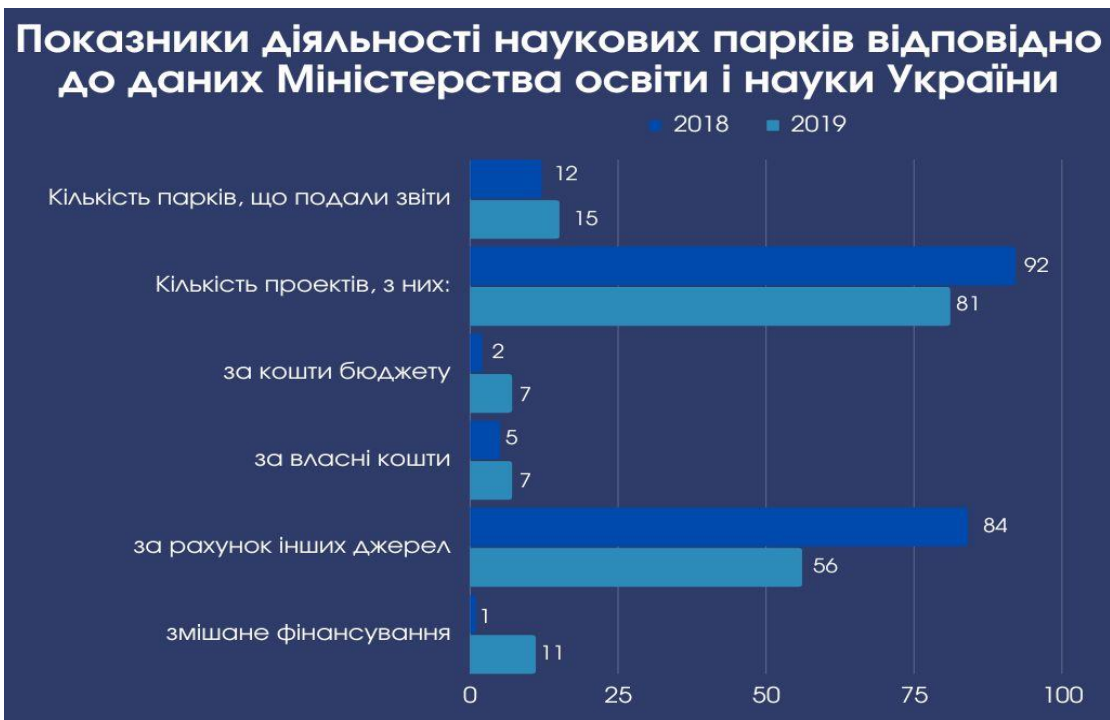

Рис. 2. Показники діяльності наукових парків відповідно до даних Міністерства освіти і науки⁸

Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України усвідомлено необхідність оновлення законодавства, яке регулює діяльність індустріальних, техно- та наукових парків. Так, до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 7 лютого 2023 року № 2910-ІХ⁹, включено заходи з підготовки та прийняття законопроектів про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення окремих питань функціонування індустріальних парків в Україні (п. 144), про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання технологічних парків (п. 152), про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження моделі еко-індустріального парку, підвищення економічної ефективності функціонування індустріальних парків і мінімізації їх впливу на навколишнє середовище, виробничо-організаційних відносин у рамках індустріальних парків (п. 157), про інноваційні парки (п. 281). План відновлення України, який на Міжнародній конференції в Лугано (Швейцарія) був визнаний основним рамковим документом, що завдає напрямок процесу відновлення України, у рамках національної програми «Розвиток секторів економіки з доданою вартістю» містить такі заходи і проекти, як «ІТ: Розвиток старт-ап екосистеми (інноваційні хаби, акселератори, інкубатори, платформи)» та «Створення технопарків, що забезпечуватимуть простір для співпраці / колаборацій, підтримуючу інфраструктуру для підприємців та підвищуватимуть додану вартість у сфері ІТ та R&D», у рамках програми

⁸ Показники діяльності наукових парків. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/naukovi-parki/pokazniki-diyalnosti-naukovih-parkiv>

⁹ Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік: постанова ВРУ від 07.02.2023 р. № 2910-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2910-20#Text>

«Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів» – проекти «Створення інфраструктури індустріальних парків» та «Відновлення промислового виробництва та працевлаштування ВПО на базі пілотних індустріальних парків», у рамках програми «Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури» – проект «Розбудова мережі індустріальних парків», у рамках програми «Розвиток системи освіти» – проекти «Інвестування в R&D (співфінансування досліджень на замовлення бізнесу) та think tanks на базі ключових університетів» та «Створення Центрів передового досвіду (наукових парків) у співпраці з ТОП міжнародними центрами», у рамках програми «Відбудова чистого та захищеного середовища» – проект «Екомодернізація промислових підприємств».

Збройна агресія РФ проти України, за наявності відповідної законодавчої бази, може стати чинником для переосмислення підходів до застосування відповідних норм права для певних об'єктів, які вже функціонують в Україні, з урахуванням попереднього негативного досвіду, а також для створення нових підприємств, активізації відновлення зруйнованих підприємств, створення нових виробництв та робочих місць на звільнених від окупації територіях, активного залучення міжнародної допомоги для відновлення та підвищення технологічності економіки України, істотного збільшення обсягу іноземних інвестицій та забезпечення регіонального розвитку.

Уявляється доцільним перегляд чинного законодавства також із урахуванням набуття Україною статусу кандидата у члени ЄС. Перспектива повноцінного членства в Євросоюзі спонукає замислитися над податковими стимулами, впровадженими чинним законодавством для індустріальних, техно- та наукових парків. Подібні заходи можуть бути розцінені ЄС як спотворення конкуренції, а отже, у майбутньому потребуватимуть перегляду. Тому вже сьогодні видається необхідним пошук шляхів стимулювання розвитку парків, відмінних від податкових та митних преференцій.

Отже, метою даної Концепції є формування новітніх підходів до законодавчого регулювання діяльності індустріальних, техно- та наукових парків, зважаючи на їх роль у підтримці та розвитку економіки під час збройної агресії та після Перемоги. Задля реалізації мети Концепції необхідно досягнути таких цілей:

– виокремити основні проблеми та прогалини законодавчого регулювання діяльності індустріальних, техно- та наукових парків на підставі аналізу законодавчих актів України;

– визначити шляхи вирішення виявлених проблем у даній сфері та прогалин у законодавчій базі, виходячи із сучасних реалій, думок експертів та міжнародного досвіду.

1.2. Аналіз сучасного стану законодавчого регулювання.

Найпершим у сфері, що розглядається, було прийнято Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (1999 року), яким визначено правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму діяльності технологічних парків. Ним конкретно було названо суб'єкти, на які поширювалася його дія, – «Напівпровідникові технології

і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ), «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона» (м. Київ), «Інститут монокристалів» (м. Харків), «Вуглемаш» (м. Донецьк), «Інститут технічної теплофізики» (м. Київ), «Київська політехніка» (м. Київ), «Інтелектуальні інформаційні технології» (м. Київ), «Укрінфотех» (м. Київ), «Агро технопарк» (м. Київ), «Еко-Україна» (м. Донецьк), «Наукові і навчальні прилади» (м. Суми), «Текстиль» (м. Херсон) та ряд інших. Закон набув чинності з 1 лютого 2006 року та був розрахований на термін дії 15 років. Слід зазначити, що крім закінчення цього строку, Закон у багатьох питаннях втратив свою актуальність. Зокрема, Українську державну інноваційну компанію, для залучення коштів якої проекти технопарків були пріоритетними, було перетворено на Державну інвестиційно-фінансову кредитну установу, і з 2020 року вона фактично не фінансує окремі проекти, зосередившись на реалізації інноваційної політики¹⁰. Закони «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», відповідно до яких визначаються пріоритетні напрями діяльності технопарків, називають такі напрями до 2023 року та потребують перегляду в цій частині. До того ж, перерахування в тексті конкретних суб'єктів (а не визначення критеріїв для надання відповідного статусу) може розглядатися як дискримінація інших можливих технологічних парків, а впровадження цільових субсидій у вигляді звільнення від сплати ввізного мита іншим Законом, ніж Митний кодекс України, – як невідповідність митному законодавству. Постанови Кабінету Міністрів України, прийняті на реалізацію зазначеного Закону, є морально застарілими, а державна підтримка не забезпечена реальними матеріальними ресурсами. Ці проблеми спричинили відсутність ефективного механізму впровадження системи технопарків в Україні¹¹.

У 2009 році, у тому числі з метою коригування дискримінаційних положень Закону 1999 року та впровадження реальної підтримки інновацій, було прийнято Закон України «Про наукові парки». Закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані зі створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Дослідження визначень термінів, предмета регулювання, основних засад функціонування наукових парків дозволяє зробити висновки щодо схожості їх правової природи із технологічними парками.

Закон України «Про індустриальні парки» 2012 року визначає правові та організаційні засади створення і функціонування індустриальних парків на

¹⁰ ДІФКУ більше не видаватиме кредити окремим компаніям – Мінекономіки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2883731-difku-bilse-ne-vidavatime-krediti-okremim-kompaniam-minekonomiki.html>

¹¹ Наукові парки: чи не вийняти палиці з коліс? URL: <https://svit.kpi.ua/2021/09/13/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B8-%D1%87%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D0%B2%D0%B8%D0%B9%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%96-%D0%B7-%D0%BA%D0%BE/>

території України з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізації інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури. На відміну від техно- та наукового парку, індустріальні парки мають бути, передусім, спрямовані на забезпечення відповідною інфраструктурою промислових підприємств, своєчасну та ефективну переробку сировини, створення синергічного ефекту від роботи підприємств одного профілю тощо.

У 2021 році було здійснено спробу оновити законодавство щодо наукових парків та індустріальних парків з метою забезпечення їх ефективної роботи – було прийнято закони України «Про внесення змін до Закону України «Про індустріальні парки» та деяких інших законодавчих актів України щодо залучення інвестицій у промисловий сектор економіки» та «Про внесення змін до деяких законів України щодо активізації діяльності та розвитку наукових парків». Тоді ж було анонсовано будівництво інфраструктури для 25 індустріальних парків протягом найближчих трьох років. Хоча прийняті зміни й вирішили частину питань у регулюванні діяльності парків, однак не спричинили розвитку відповідних структур. Тому вбачається доцільним розглянути детальніше проблеми законодавчого регулювання в цій сфері.

Особливістю вітчизняного законодавства у сфері регулювання діяльності техно- наукових, та індустріальних парків є те, що окремі аспекти господарської діяльності таких суб'єктів регулюються нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, освітню та наукову діяльність тощо.

Слід зазначити, що організаційно-правова форма науково-технологічного парку в міжнародній практиці використовується в науковій, науково-технічній, а також зовнішньоекономічній діяльності вищих закладів освіти та наукових установ переважно за такими напрямками:

1) виконує функцію інкубатора, акселератора та фінансує малі та середні підприємства (далі – МСП), спін-оф компанії (або спін-аут компанії, що створюються для реалізації інноваційної продукції на іноземних ринках). Таким чином, забезпечується спрощення механізму трансферу технологій, оскільки науково-технічний парк виходить або може вийти з ланцюга трансферу технологій, створених за рахунок бюджетних коштів. Це прискорює процес обігу інноваційної продукції та спрощує можливість захисту права інтелектуальної власності за межами України;

2) виконує функцію експортно-орієнтованого центру трансферу технологій, залучаючи власні кошти або іноземні інвестиції для формування свого портфеля активів;

3) виконує функції материнської компанії для МСП, які створюються вищим закладом освіти або науковою установою для удосконалення спільного та єдиного «корпоративного» нагляду за проектами, акумуляції ресурсів для наукової та науково-технічної діяльності, встановлення єдиного порядку при комерціалізації технологій. Використання такої моделі відносин може бути

зручним для здійснення адресної і проектної підтримки окремих МСП, утворених вищими закладами освіти та науковими установами.

Отже, на нашу думку, видається доцільним переглянути можливість існування наукових парків тільки в одній організаційно-правовій формі.

Питання складу учасників науково-технологічних та індустріальних парків, на наш погляд, має вирішуватися, виходячи із завдань та мети їх створення. Очевидно, що учасники мають бути пов'язані із пріоритетними напрямками, проектами, статутною (договірною) діяльністю, функціональним призначенням того чи іншого парку. Тому може бути запропоновано обмеження кола учасників парку, зокрема, аби уникнути необґрунтованих зловживань державною підтримкою.

Що стосується державного стимулювання, слід зазначити, що на сьогодні використовуються переважно непрямі методи стимулювання через податкові, митні пільги або пільги, які впливають із земельних відносин. Такий підхід аналітиками розцінюється як малоефективний і такий, що без належного контролю створює ризики використання пільг не за призначенням та корупції. Крім того, безпідставні й неконтрольовані податкові та митні пільги суперечать принципам Світової організації торгівлі (далі – СОТ) та міжнародним зобов'язанням України. До того ж, частина стимулів напряму залежить від Державного бюджету України (особливо, що стосується технопарків). На нашу думку, значно ефективнішою вбачається державна підтримка науково-технологічних та індустріальних парків через заходи з поліпшення загального інвестиційного клімату у країні, використання державних інвестицій, державного фінансування пріоритетних напрямків досліджень та наукоємних виробництв, а також широкого застосування механізмів державно-приватного партнерства, держзамовлення та держзакупівель готових високотехнологічних товарів (робіт, послуг), вироблених на потужностях таких суб'єктів. Водночас в умовах воєнних дій слід взяти до уваги, що руйнування окремих промислових та інфраструктурних об'єктів призводить до істотного падіння ВВП та, відповідно, надходжень до бюджетів усіх рівнів, значно обмежуючи або навіть позбавляючи державу джерел державного фінансування, принаймні в коротко- та середньостроковій перспективі. Переосмислення підходів до створення науково-технологічних та індустріальних парків із урахуванням наслідків збройної агресії може стати предметом перемовин із міжнародними фінансовими установами, СОТ, ЄС та іншими організаціями, що потребує узгодження законодавства України із принципами відповідних організацій.

Розглядаючи питання контролю за діяльністю науково-технологічних та індустріальних парків, слід звернути увагу, що, по суті, відповідальність за порушення в цій сфері не визначено законодавством. Органи, що здійснюють реєстрацію відповідних парків та їх проектів, і мають контролювати діяльність таких суб'єктів, не мають повноважень контролюючих органів, а отже, навряд чи можуть ефективно запобігти зловживанням.

1.3. Аналіз програмних документів.

У 2019 році Урядом схвалено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України

від 10.07.2019 № 526-р)¹², метою якої є розбудова національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки, що передбачає створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність.

Розв'язати проблему передбачається шляхом здійснення програмних заходів, зокрема за таким напрямом, як створення сприятливого нормативно-правового поля для суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність.

Що стосується законодавчого забезпечення розвитку мережі науково-технологічних парків, необхідно звернути увагу на такі заходи Стратегії:

1) на етапі створення новацій:

збільшення фінансування наукових досліджень на конкурсній основі з акцентуванням уваги на передачі замовнику результатів, отриманих у рамках фундаментальних наукових досліджень, згідно з визначеною тематикою прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, до фінансування яких залучається бізнес;

перегляд пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки з метою їх наближення до напрямів, визначених у розвинутих державах світу, на основі сучасних світових технологічних трендів;

створення в межах населених пунктів місць, призначених, передусім, для розгортання інтелектуальної, творчої діяльності, раціоналізаторського руху, розвитку креативних індустрій (зокрема виділення територій, створення на них відповідної інфраструктури, надання інформаційно-аналітичного та методичного забезпечення розвитку інноваційної культури).

2) з метою активізації створення новацій:

опрацювання питання можливості стимулювання підприємств до наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок та інноваційної діяльності;

розробка механізмів стимулювання науковців до формування актуальної та затребуваної глобальним ринком тематики наукових досліджень, спрямованої на створення інноваційних рішень, що забезпечать інноваційний розвиток вітчизняної економіки.

3) на етапі трансферу новацій:

врегулювання прогалин, які існують у законодавстві щодо створення та функціонування елементів інноваційної інфраструктури;

запровадження відрахування під час трансферу за кордон технологій, розроблених за кошти державного бюджету, певного відсотка до спеціального фонду, наприклад, Національного фонду досліджень України, для подальшого спрямування на підтримку інновацій;

¹² Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: постанова КМУ від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80?find=1&text=%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2#Text>

забезпечення державної підтримки створення та ефективного функціонування елементів інноваційної інфраструктури у закладах вищої освіти, наукових установах та інших суб'єктах інноваційної діяльності.

4) з метою активізації трансферу новацій:

започаткування комунікаційного механізму технологічних платформ, де бізнес і держава можуть стати потенційними замовниками інновацій: з одного боку, бізнес та держава роблять заявку на розв'язання їх проблем, а з іншого, науковці, студенти, винахідники пропонують інноваційні рішення, які надалі масштабуються і стають основою для власного інноваційного бізнесу;

започаткування надання державної підтримки винахідникам і підприємцям на освітні й консультаційні послуги.

5) для створення сприятливих умов щодо доведення новацій до комерційного використання, зокрема через розвиток стартапів:

стимулювання діяльності венчурного бізнесу;

ефективна робота спрощеної системи оподаткування та звітності для новоутвореного малого інноваційного бізнесу;

законодавче унормування заходів щодо державної підтримки малого інноваційного бізнесу за умови співфінансування за рахунок інших джерел.

б) для розвитку стартапів:

запровадження спрощеної процедури отримання посвідки на тимчасове проживання іноземцями та особами без громадянства, які прибули в Україну для участі в реалізації інноваційних проектів тощо;

забезпечення державної підтримки створення та ефективного функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ безперервного ланцюга: стартап-школа – акселератор – бізнес-інкубатор.

7) для вирішення проблем виходу на серійне виробництво:

надання на конкурентних засадах державної підтримки підприємствам, що проводять наукові дослідження;

утворення мережі конкурентоспроможних інноваційних підприємств (організацій) для співробітництва з міжнародними високотехнологічними компаніями (транснаціональних корпорацій), а також участі в міжнародних кластерах інноваційних компаній, що виробляють інноваційну продукцію чи здійснюють наукові дослідження і науково-технічні (експериментальні) розробки;

сприяння створенню кластерів, які об'єднують промислові підприємства із закладами професійної (професійно-технічної) освіти, що готуватимуть фахівців для роботи на підприємствах, та з науковими установами і закладами вищої освіти, що здійснюють науково-методичне забезпечення впровадження новацій, а також надання їм підтримки на місцевому рівні, зокрема шляхом поширення успішного досвіду;

сприяння створенню інноваційної інфраструктури, яка надаватиме юридичний супровід і різні види консультаційних послуг як авторам новацій, так і бізнесу, зокрема щодо оцінки технологічного рівня науково-технічних (експериментальних) розробок та їх економічної ефективності;

запровадження механізму підтримки підприємств у разі впровадження ними новітніх технологій, застосування більш високого рівня стандартизації продукції, що виробляється;

налагодження комунікацій та створення консорціумів, які об'єднують заклади вищої освіти, наукові установи і підприємства, проведення інвентаризації технологічних рішень (їх рівня і готовності до впровадження), розроблених закладами вищої освіти та науковими установами, а також підприємств, здатних виробляти конкурентоздатну продукцію на основі цих технологічних рішень.

8) для розв'язання правових проблем, пов'язаних із захистом та використанням об'єктів інтелектуальної власності, створених із використанням коштів державного бюджету:

на законодавчому рівні чітко визначити всі елементи інноваційної інфраструктури та впорядкувати процес трансферу об'єктів права інтелектуальної власності з дотриманням балансу інтересів авторів, держави та комерційних структур, зокрема з елементами інноваційної інфраструктури;

унормувати використання державними установами надходжень від передачі / використання об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, зокрема виплат роялті при серійному виробництві озброєння та військової техніки, та надати гарантії захисту прав автора науково-технічної (експериментальної) розробки до отримання ним патенту;

унормувати процедури погодження укладення договорів про трансфер технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших державах, або фізичним особам – іноземцям, або особам без громадянства;

опрацювати питання запровадження англійської та/або американської юрисдикції в Україні для вирішення в судах корпоративних питань для стартапів та венчурних інвесторів (позитивні приклади існування таких юрисдикцій є в ОАЕ та Казахстані);

запровадити державну підтримку патентування інтелектуальної власності українських інноваторів за кордоном на умовах співфінансування.

9) з метою налагодження зв'язків вітчизняних інноваторів із партнерами необхідно також:

започаткувати механізм підтримки реалізації інноваційного проекту, зокрема оплати певних послуг (лабораторних дослідів, маркетингових досліджень, економічних розрахунків, консультації патентного повіреного, навчання персоналу тощо);

провести інвентаризацію наявних технологій і науково-технічних (експериментальних) розробок, створених у рамках виконання наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок із тематик, пов'язаних із військовим призначенням, з метою оцінки можливості створення продукції подвійного або цивільного використання.

Водночас Стратегією називається необхідним зменшення спеціальних пільг або субсидій суб'єктам підприємницької діяльності на провадження

діяльності, не пов'язаної із впровадженням новітніх технологій і випуском продукції із високим ступенем доданої вартості, а також поступове зменшення частки виключного фінансування із загального фонду державного бюджету (без співфінансування) науково-технічних розробок, крім випадків, коли держава є їх споживачем.

Вбачається, що у випадку вдосконалення законодавчого регулювання науково-технологічних парків із метою приведення їх діяльності у відповідність до зазначених вище напрямів, всі названі заходи можуть бути реалізовані через створення їх мережі, у тому числі у разі їх розташування у межах індустріальних парків (заходи щодо створення інфраструктури).

Стратегія розвитку індустріальних парків на 2023–2030 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р. № 176-р¹³, передбачає реалізацію 9 цілей щодо розвитку мережі індустріальних парків, серед них:

удосконалення правових засад створення, функціонування та розвитку індустріальних парків, зокрема в частині дерегуляції окремих видів господарської діяльності в межах індустріальних парків, з метою запровадження моделі еко-індустріального парку та підвищення економічних, екологічних і соціальних показників діяльності, законодавчого визначення й забезпечення практичної реалізації моделі еко-індустріального парку, у тому числі промислового симбіозу та взаємодії з територіальними громадами;

запровадження фінансових та нефінансових (консультаційна та інформаційна підтримка) стимулів для індустріальних парків;

державне стимулювання проєктів створення інфраструктури та облаштування індустріальних парків, які забезпечують найбільш відчутний соціально-економічний, позитивний екологічний ефект та здійснюють мінімальний вплив на клімат, а також забезпечують масштабування і мультиплікацію такого ефекту;

забезпечення інституційного розвитку системи формування та реалізації державної політики щодо створення і функціонування індустріальних парків, зокрема на засадах саморегулювання, сприяння створенню професійних об'єднань, які взаємодіють між собою, у тому числі здійснюватимуть регулярний обмін інформацією та досвідом у цій сфері;

сприяння розвитку (трансформації) індустріальних парків на основі моделі еко-індустріального парку.

Серед конкретних змін до законодавства називаються:

законодавче визначення понять «промисловий симбіоз у межах індустріального парку» та «еко-індустріальний парк», передбачення критеріїв і рівнів відповідності об'єктів регулювання зазначеним поняттям, їх підтвердження, запровадження механізму державного стимулювання трансформації індустріальних парків в еко-індустріальні з формуванням

¹³ Про схвалення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки: розпорядження КМУ від 24.02.2023 р. № 176-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#Text>

промислового симбіозу в їх межах, створення нових індустріальних парків на основі моделі еко-індустріального парку;

внесення змін до актів законодавства щодо дерегуляції господарських відносин, пов'язаних із виробництвом, постачанням (розподіленням), використанням ресурсів (матеріалів, енергії, води тощо) та відходів виключно в межах індустріального парку, що забезпечить практичну реалізацію однієї з базових умов запровадження моделі еко-індустріального парку;

внесення змін до актів законодавства щодо передбачення створення індустріальних парків як одного із шляхів комплексної забудови територій, що здійснюється з метою забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад і спрямовується на попереднє проведення інженерної підготовки, спорудження інженерно-транспортних мереж, об'єктів соціальної та виробничої сфери, житлових будинків, інших об'єктів будівництва, а також на благоустрій території;

внесення змін до актів законодавства з метою передбачення можливості використання технічних умов як вихідних даних для проектування будівництва об'єктів у межах індустріального парку, можливості виробництва та використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, суб'єктами господарювання в межах парку;

передбачення на законодавчому рівні застосування механізму забезпечення відповідності індустріальних парків, які включені до Реєстру, умові щодо відведення не менше 40 відсотків загальної площі індустріального парку його учасникам, а які не включені до Реєстру, – загальним вимогам, передбаченим Законом.

Таким чином, стратегіями окреслено значне коло питань, які мають бути врегульовані, у тому числі на законодавчому рівні, з метою стимулювання розвитку системи науково-технологічних та індустріальних парків.

1.4. Сучасні тенденції в регулюванні діяльності науково-технологічних та індустріальних парків.

У більшості європейських держав, а також у США, Японії, Південній Кореї формування інноваційної інфраструктури стало результатом реакції влади на необхідність переорієнтації економіки на інноваційний шлях розвитку з метою прискорення економічного зростання регіонів не за рахунок великого виробництва, а за рахунок підтримки малих наукомістких підприємств. У таких державах, як Фінляндія, США, Японія, Швеція, Німеччина інфраструктура представлена повним спектром інноваційних організацій, включаючи наукові і дослідницькі парки, технологічні парки, бізнес-інкубатори тощо.

За останні роки в усьому світі такі парки стали найбільш ефективною організаційно-економічною формою інтеграції науки й виробництва серед усіх інших інноваційних структур. У багатьох державах фактично поєднано функції індустріального та науково-технологічного парку, між їх законодавчим регулюванням майже немає різниці (США, Корея, Польща, Китай тощо). Відповідні парки – це структури, які поєднують науково-дослідні організації та виробничі підприємства у своїй діяльності, забезпечують швидке впровадження результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у

промисловість та комерціалізацію наукових розробок. Основне їх завдання – сприяння розвитку та впровадженню в життя нових технологій. У парках сконцентровано значний науковий потенціал, що робить їх певним каталізатором розвитку економіки та чинником, що повинен сприяти розвитку наукомісткого сектора промисловості країни та сформувати передумови для переходу народного господарства держави на новий технологічний уклад.

Тенденції розвитку відповідних парків країн світу можна звести до трьох основних моделей – американської (США, Велика Британія); японської (Японія, Ірак); змішаної (Франція, Німеччина). Американська модель передбачає розміщення парку на землях університету, з яким тісно співпрацюють «високотехнологічні» компанії. Японська модель припускає будівництво нових міст, так званих «технополісів», які зосереджують у собі наукові дослідження в передових і піонерних галузях та наукомістке промислове виробництво. Головна мета технополісів – комерціалізація результатів наукових досліджень і спеціалізація на прикладних дослідницьких роботах. Будівництво технополісів в Японії фінансується, в основному, на регіональному рівні за рахунок місцевих податків, внесків корпорацій і різних видів пільг, які надаються центральною владою. Змішана модель поєднує особливості перших двох.

Промислові (індустріальні) парки зазвичай поділяються на два основних типи парків – «greenfield» (зелені) і «brownfield» (коричневі), перші з яких фактично являють собою ділянку в полі, територію, не зайняту під інше призначення, наприклад, сільськогосподарськими угіддями, або суто природну зону без втручання людини. Інші – коричневі – це територія, яка певною мірою пошкоджена, забруднена або забудована, використовувалася в минулому, але вже не використовується і занепадає.

Із погляду інвесторів, зелені парки є більш привабливими, тому що легше і значно дешевше побудувати парк «з нуля», а коричневі по факту є більшим фінансовим тягарем. Для них здебільшого необхідна повна ліквідація (знесення) і подальше будівництво всього, крім існуючих комунікацій, та пристосовування до сучасних реалій. Такі парки в кількох державах Європи в основному отримували державну допомогу на будівництво, переважно у вигляді внесків із фондів Європейського Союзу. У них реалізуються головним чином суспільно корисні проекти, спрямовані на залучення інвестицій, підтримку розвитку промисловості та сфери послуг, підвищення зайнятості, особливо в економічно слабких регіонах. На сьогодні існує високий попит саме на кампуси (зелені парки) з необхідною інфраструктурою – обладнані мережевими з'єднаннями, під'їздами та з наявними необхідними дозволами. Оренда землі, будівництво цеху та придбання технологій у лізинг дозволяють інвестору в таких парках швидко запустити виробництво навіть без особливих власних витрат.

Ще одна сучасна тенденція – екологізація парків, утворення еко-індустріальних, еко-демонстраційних та виключно екологічних парків. Ці тенденції пов'язані, насамперед, із реалізацією вимог Глобальних цілей, впроваджених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (Цілей сталого розвитку ООН) від 25 вересня 2015 року, Рамкової конвенції ООН з

питань зміни клімату і Паризької угоди щодо запобігання змінам клімату та раціонального використання природних ресурсів. Утворення відповідних парків сприяє виконанню зобов'язань держав відповідно до Зеленого курсу ЄС, а також забезпеченню національно визначених внесків.

Досвід функціонування спеціальних режимів у різних державах свідчить, що сучасні організаційно-економічні механізми залучення інвестицій, запровадження інновацій на державному рівні поділяються на прямі та непрямі (опосередковані). До механізмів прямої дії відносяться: прямі державні дотації, державні замовлення на наукові розробки та високотехнологічні товари, фінансування досліджень, здійснення державних цільових програм на конкурсній основі за участю наукових установ, наукових та учбових центрів (університетів чи технологічних інститутів, інших структур зі спеціальним режимом господарювання) тощо. До механізмів опосередкованої дії відносяться податкові та митні пільги, фінансово-кредитні стимули, амортизаційні та інші впливи на процес упровадження проекту індустріального чи науково-технологічного парку, звільнення або зменшення орендної плати всередині парків, надання комунальних і інфраструктурних послуг за нижчими цінами тощо.

Водночас зважаючи на заходи державної підтримки, індустріальні та науково-технологічні парки стали предметом уваги міжнародних організацій, адже наявність стимулів для певних суб'єктів створює ґрунт для спотворення конкуренції, а також проявів корупції.

Варто зауважити, що держави центральної Європи, що стали членами ЄС після створення структури індустріальних парків чи інших спеціальних податкових режимів, переглянули законодавство щодо державного стимулювання з урахуванням того, що Договір про заснування Європейської Спільноти (далі – Договір)¹⁴ ввів положення, які надають Європейській Комісії повноваження розглядати прийнятність державної допомоги та здійснювати її моніторинг у межах ЄС. Законодавство ЄС у сфері державної допомоги безпосередньо впливає з положень ст. 87–89 Договору. Відповідно до Договору держава-член відповідає за застосування положень про державну допомогу. Ці умови мають дотримуватися всіма суб'єктами, які надають державну допомогу в певній державі-члені, як на центральному, так і на місцевому рівнях. Різноманітні організаційно-правові форми діяльності парків, різні види їх діяльності та форми підтримки, що їм надається, викликають низку сумнівів у Європейській Комісії щодо правильності застосування правил державної допомоги.

Основним документом ЄС, що регулює принципи надання державної допомоги у сфері досліджень, розробок та інновацій, є Рамковий документ щодо державної допомоги на наукові дослідження, технічний розвиток та провадження інноваційної діяльності¹⁵. Він стосується державної допомоги на

¹⁴ Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства): Rada.gov.ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text

¹⁵ Повідомлення. Рамковий документ щодо державної допомоги на наукові дослідження, технічний розвиток та провадження інноваційної діяльності (2014/C 198/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_006-14#Text

рівні дослідницьких організацій та інноваційних посередників, а також допомоги для науково-дослідної діяльності на рівні підприємців. Зокрема, згідно з п. 1.2 Рамкового документу державна допомога має бути спрямована на вирішення проблем неспроможності ринку, пов'язаних із координаційними проблемами, що стримують розвиток інноваційних кластерів або обмежують комунікаційні та інформаційні потоки як всередині кластерів, так і між ними. Державна допомога може сприяти вирішенню цієї проблеми, по-перше, шляхом підтримки інвестицій у відкриті та спільні інфраструктури для інноваційних кластерів, і, по-друге, шляхом підтримки, не довше 10 років, діяльності кластерів, пов'язаної зі зміцненням співпраці, налагодженням зав'язків і навчанням. Держави-члени повинні повідомити про всі випадки надання допомоги у сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності.

Керівні принципи державної допомоги для клімату, захисту навколишнього середовища та енергетики¹⁶ визначають категорії екологічних заходів, щодо яких допускається державна допомога за певних умов. Зокрема, це допомога для скорочення та усунення викидів парникових газів; для покращення енергетичної та екологічної ефективності будівель; придбання та лізингу чистих транспортних засобів та розгортання інфраструктури підзарядки або заправки чистих транспортних засобів; ефективне використання ресурсів і підтримка переходу до економіки замкнутого циклу; запобігання або зменшення забруднення; усунення шкоди навколишньому середовищу.

Допомога у вигляді зниження податків або парафіскальних зборів може поширюватися на постачання електроенергії, енергетичну інфраструктуру, централізоване опалення та охолодження, у вигляді знижок зборів за електроенергію для енергоємних користувачів, на закриття електростанцій, що використовують вугілля, торф або горючий сланець, і скорочення гірничих робіт, пов'язаних з їх видобутком, а також на дослідження або консультаційні послуги з питань клімату, захисту навколишнього середовища та енергетики.

Вимоги СОТ у світлі державної допомоги (і її впливу на конкуренцію) викладено в Угоді про ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, здебільшого стосується діяльності науково-технологічних парків)¹⁷ та ТРІМС (Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи та субсидії і компенсаційні заходи)¹⁸. Зазначеними угодами передбачено заборону застосування промислових субсидій (експортних чи імпортозаміщуючих), а також інвестиційних заходів, пов'язаних із торгівлею.

СОТ безпосередньо не регулює питання, пов'язані зі створенням суб'єктів господарювання зі спеціальними режимами типу парків, але регулює надання податкових, митних і фінансових пільг, у тому числі прямого та непрямого

¹⁶ Guidelines on State aid for climate, environmental protection and energy 2022 (2022/C 80/01). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ%3AC%3A2022%3A080%3ATOC&uri=uriserv%3AOJ.C_.2022.080.01.0001.01.ENG

¹⁷ The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS): World Trade Organisation. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm

¹⁸ Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (ТРІМС): Rada.Gov. Ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_009#Text

субсидування. Зокрема, Угода про субсидії та компенсаційні заходи¹⁹ заборонила пряме субсидування експорту промислових товарів. Встановлення податкових та митних пільг, преференційних ввізних та вивізних мит СОТ сприймається як перехресне субсидування, а отже заборонено в зовнішній торгівлі.

Виходячи з названих актів, у багатьох державах стимулюються, насамперед, високотехнологічні виробництва та інноваційні інституції, а також заходи з екологічного переходу. У межах індустріальних парків використовуються такі механізми, як надання якісної і дешевої інфраструктури, надання землі або приміщень в оренду за нижчими цінами, знижки або звільнення від сплати комунальних платежів та знижки на послуги інфраструктури (наприклад, за договорами про зберігання), надання консультативних послуг, спрощення умов ведення бізнесу (отримання дозвільних документів, звітування) тощо. У разі запровадження податкових преференцій, вони обмежуються, переважно, податковими канікулами. Між тим, частим залишається звільнення від податків та мит придбання (ввезення) високотехнологічного обладнання.

II. Основна частина.

Проведений аналіз свідчить, що в законодавчому регулюванні діяльності науково-технологічних та індустріальних парків є певні прогалини, які потребують унормування з метою розвитку їх реально ефективної мережі.

На нашу думку, проблемні питання можна умовно узагальнити таким чином:

1. Удосконалення основних засад діяльності науково-технологічних та індустріальних парків.
2. Створення ефективної системи управління індустріальними парками.
3. Запровадження законодавчого підґрунтя для перетворення індустріальних парків на еко-індустріальні.
4. Вдосконалення економічного стимулювання діяльності науково-технологічних та індустріальних парків.
5. Спрощення умов ведення бізнесу та сприяння інноваційній діяльності як основа для розвитку мережі науково-технологічних та індустріальних парків.
6. Утворення законодавчих підвалин для залучення приватних інвестицій у розвиток науково-технологічних та індустріальних парків.

2.1. Удосконалення основних засад діяльності науково-технологічних та індустріальних парків.

В умовах післявоєнного розвитку науково-технологічні та індустріальні парки можуть стати основою для подолання руйнування інфраструктури, моноспеціалізації окремих регіонів, переорієнтації економіки, залучення (повернення) до відбудованих міст кваліфікованої робочої сили тощо. Слід

¹⁹ Угода про субсидії та компенсаційні заходи: Rada.Gov. Ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_015#Text

зазначити, що подібний світовий досвід вже існує. Наприклад, у *Польщі* свого часу індустріальні парки (у межах спеціальних економічних зон) створювалися переважно в регіонах із високим рівнем безробіття. Наприклад, у м. Легниця створення цих об'єктів було пов'язано, зокрема, із необхідністю подолання міднорудної «монокультури» та із запланованим скороченням зайнятості на міднорудному комбінаті «KGHM Polska Miedz». Тарнобжезька зона була утворена з метою прискорення реструктуризації підприємств із виробництва сірки та заводів військово-промислового комплексу, Лодзинська зона – для подолання текстильної «монокультури» та скорочення безробіття, пов'язаного із кризою в легкій промисловості тощо.

У 1962 році в *Південній Кореї* в межах Акта про розміщення промислових об'єктів і будівництво заводів була впроваджена Політика розташування промислових об'єктів, що мала на меті забезпечити промислові майданчики якісною доступною інфраструктурою. Ці норми сприяли створенню крупних промислових зон та кластеризації об'єктів промисловості в регіонах. На початку 70-х років розвиток великих індустріальних парків був визначений в якості пріоритету державної політики, а зусилля зосереджувалися на шести стратегічних галузях промисловості: сталеливарній, машинобудівній, суднобудуванні, виробництві електроніки, обробці кольорових металів та нафтопродуктів (тобто галузях, які мали забезпечити матеріали та обладнання для відновлення економіки, а також сприяти перетворенню держави з аграрної на індустріальну). У 80-х і 90-х роках уряд розпочав програму підтримки малих та середніх індустріальних парків у менш розвинених регіонах. По всій країні були створені малі агро-індустріальні парки, що мали на меті залучити до своєї діяльності малі та середні підприємства та підвищити рівень доходів у сільських громадах. У 90-х роках акцент державної політики змістився на інформаційні й технологічні галузі промисловості, такі як, наприклад, біотехнології.

Отже, основні засади діяльності науково-технологічних та індустріальних парків мають забезпечити найкраще їх залучення до діяльності, спрямованої на відновлення та соціально-економічний розвиток регіонів.

У цьому контексті уявляється доцільним чітко розмежувати використання термінів «науково-технологічний парк», «індустріальний парк», «учасники парку» та ознаки відповідних суб'єктів.

У *Туреччині* найпоширенішим видом парку є організована промислова зона (OIZ) (вперше визначена у 2000 році законом, який був змінений у 2009 році). Іншим видом парку є зона розвитку технологій (TDZ). Це координаційні центри для високотехнологічних галузей, досліджень і розробок (R&D). Такі кластери забезпечують взаємодію між дослідниками та бізнесом і, як правило, знаходяться поблизу існуючих промислових центрів. Ще один вид парку – вільна зона (FZ), орієнтована на експортні галузі, що передбачає звільнення від сплати митних зборів, податку на прибуток і ПДВ, а також податку на доходи для працівників (за умови експорту щонайменше 85 % продукції) та безкоштовну репатріацію прибутку. Вільні зони зазвичай розташовуються поблизу кордонів або портових районів, забезпечуючи доступ до міжнародних торговельних шляхів.

Польське законодавство визначає промисловий парк як комплекс окремих об'єктів нерухомості та інфраструктури, що залишилися після реструктуризації або ліквідації підприємств, а також іншої приєднаної власності. Такі парки формуються за сприяння місцевої влади та спрямовані на забезпечення пільгових умов для бізнесу, зокрема для малого та середнього. Натомість, технопарки – це кластери окремих будівель разом із технічною інфраструктурою, створені з метою залучення знань і технологій для наукових установ і бізнесу. Підприємцям, які використовують нові технології, пропонуються послуги у вигляді консультування при становленні та розвитку підприємства, трансферу технологій, перенесення результатів науково-дослідних і конструкторських робіт у технологічні інновації, створення сприятливих умов для бізнесу тощо.

У **Нідерландах** виділяють такі види парків, як індустриальні, змішані, логістичні та парки високих технологій.

У **Китаї** зараз триває етап трансформації та оновлення парків, отже станом на 2022 рік виділено такі сім типів (видів) індустриальних парків, як зелені парки, парки низьковуглецевого розвитку, парки у процесі трансформації до циркулярної економіки, еко-промислові демонстраційні парки, національні економічні та технологічні зони розвитку, національні високотехнологічні промислові зони розвитку та соціально відповідальні парки промислових підприємств. Для віднесення до того чи іншого виду встановлено низку критеріїв (крім економічних та політично-територіальних), як-то рівень продуктивності ресурсів, забруднюючий рівень викидів і науково-технологічний рівень інновацій (у трьох основних вимірах: економіка, суспільство та середовище)²⁰.

В Україні, на нашу думку, з огляду на необхідність створення старт-ап екосистеми (інноваційні хаби, акселератори, інкубатори, платформи), R&D- та think tanks-центрів, центрів передового досвіду, як передбачено програмними документами, видається доцільним визначити ці поняття в Законі, що регулює діяльність науково-технічних парків, і передбачити, залежно від спрямування відповідного парку, закріплення їх як можливих учасників. Цю думку опосередковано підтверджує план реалізації показника «Створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, впровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС²¹.

Що стосується науково-технічних парків, на нашу думку, варто імплементувати до статті 14 Закону України «Про наукові парки» визначення пріоритетних напрямів діяльності парку з урахуванням вимог законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», та водночас визначити такі напрями у відповідних законах з урахуванням викликів сьогодення. При цьому норми Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» варто було б удосконалити за аналогією із Законом «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (щодо пріоритетів на довго- та середньострокову

²⁰ Comparative Research Report on the Localized Performance Indicator Systems of the International Guidelines for Industrial Parks in China. URL: <https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2023-01/IP-in-China-en.pdf>

²¹ Пульс Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/science-technology-and-innovations/2020-substream1-40>

перспективу), а також конкретизувати (деталізувати) напрями як науки і техніки, так і інноваційної діяльності. Таким чином, по-перше, можливо забезпечити певну спеціалізацію науково-технологічних парків, по-друге, уникнути державної підтримки напрямів, які насправді державі не цікаві. Можна навести прикладом спеціалізації технопарки Польщі – зокрема, технопарк ММС Brainville спеціалізується на секторі ІТ, Krakow Park Life Science спрямований на індустрію природничих наук, Підкарпатський науково-технологічний парк Aeoropolis спеціалізується на авіації, технологічно-промисловий парк Ekorpark у Пекарях Селезьких пов'язаний із регенерацією забудованих територій, Bionapark у Лодзі здійснює підтримку розвитку інноваційних технологій та проведення лабораторних досліджень. Залежно від спеціалізації, технопарки пропонують висококласні лабораторії, центри обробки даних, майстерні, оснащені спеціалізованими пристроями та обладнанням. Так, Krakow Life Science Park має свій центр клінічних досліджень і спеціалізовані лабораторії, зокрема лабораторію тканин і клітин, мікробіологічну тощо.

Актуальним видається розгляд питання щодо доцільності існування науково-технологічних парків у єдиній організаційно-правовій формі – господарського товариства. У світлі застарілості норм Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та цієї проблеми, на нашу думку, заслуговують на підтримку ідеї урядового законопроекту «Про інноваційні парки» (реєстр. № 7658 від 11.08.2022 р.), хоча сам законопроект потребує суттєвого доопрацювання з метою врегулювання інших питань, визначених програмними документами, названими у цій Концепції. Крім того, концепція законопроекту може бути підтримана з огляду на запровадження поняття «учасники парку», що, на нашу думку, може сприяти залученню до діяльності інноваційних парків ширшого кола суб'єктів.

Що стосується індустріальних парків, вважали б за необхідне виділити не тільки еко-індустріальні, а й агро-індустріальні, а також парки високотехнологічних виробництв. Насамперед, ця пропозиція пов'язана з удосконаленням процесу прийняття рішень щодо розташування відповідного парку. Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (далі – ЮНІДО) відзначає, що спеціальні економічні зони (СЕЗ), зони вільної торгівлі (ЗВТ) та експортно-переробні зони (ЕПЗ) є підвидами індустріальних парків, влаштованих у вигляді «районів альтернативного митного режиму» всередині країни, де застосовуються особливі митні правила та збори для розвитку торгівлі й експортної діяльності, чому сприяють знижені операційні затрати підприємств, рух грошових коштів і спрощені митні процедури. У цьому контексті може бути розглянуто можливість врегулювання єдиним законом діяльність і цих спеціальних податкових режимів.

Експертами ЮНІДО підкреслюється, що вибір місцевості й конкретного місця розташування – чи не найважливіші етапи проектування індустріального парку, оскільки це впливає на відповідність потребам певних галузей, попит, вартість проекту та визначає успіх проекту в цілому. Місця розташування майбутнього парку слід обирати на території більш широкого географічного регіону, який відповідає визначеним ринковим вимогам, зважаючи на переваги

конкретних ділянок, які дають змогу, наприклад, зекономити час або кошти. На вибір конкретного місця впливає також і наявність державних генпланів, готова інфраструктура й послуги, геофізичні умови та довкілля²². Природньо, що агро-індустріальні парки доцільно розміщувати в районах сільськогосподарського виробництва, еко-індустріальні та високотехнологічні парки можуть розташовуватися там, де не завжди можуть бути розташовані індустріальні парки (наприклад, через шкідливий вплив на довкілля або невелику територію індустріального парку). Необхідним вбачається також формування критеріїв, що визначають віднесення парку до того чи іншого виду. Затвердження відповідних критеріїв та конкретизованих вимог до земельних ділянок для ведення діяльності того чи іншого виду парків можливо покласти на Кабінет Міністрів України.

Відповідно, потребуватиме перегляду стаття 8 Закону України «Про індустріальні парки» щодо вимог до земельної ділянки в межах індустріального парку. Зважаючи на ситуацію в державі через збройну агресію, вважали б за необхідне розглянути питання щодо зняття умови включення до Реєстру індустріальних парків, визначеної абзацом третім частини п'ятої статті 14 названого Закону, адже в багатьох регіонах навіть нова інфраструктура зазнала пошкодження та руйнування, до того ж, уявляється доцільним раціональне використання будь-якої інфраструктури для відбудови країни.

Варто зазначити, що в деяких державах існують окремі закони²³ щодо визначення територій, призначених під облаштування індустріальних парків. Наприклад, у Словаччині діє Закон про будівництво промислових парків²⁴. Цікаво, що дослідження придатності окремих локацій для створення парків та перелік придатних територій відповідно до цього Закону визначає Міністерство внутрішніх справ Словацької Республіки.

2.2. Створення ефективної системи управління індустріальними парками.

Ідеться як про умови вибору керуючої компанії індивідуально визначеного індустріального парку, так і про уповноважений орган. У світовій практиці оператором індустріального парку є приватна чи державна компанія або ж державно-приватне партнерство. Натомість, в українському законодавстві для індустріального парку, створеного на землях державної чи комунальної власності, передбачається вибір керуючої компанії виключно на конкурентних засадах шляхом організації і проведення відкритого конкурсу. Такий безальтернативний спосіб вибору керуючої компанії створив проблеми під час утворення індустріального парку «Менський» – конкурс не відбувся, оскільки не знайшлося кандидатів на роль керуючої компанії. В умовах ведення бойових дій на території України та значного ступеня невизначеності можливо розглянути питання щодо надання можливості хоча б на період дії правового режиму

²² Тут і далі використані рекомендації ЮНІДО «INTERNATIONAL GUIDELINES FOR INDUSTRIAL PARKS. CROSS-DISCIPLINARY TEAM ON INDUSTRIAL PARKS». URL: https://www.unido.org/sites/default/files/files/2019-11/International_Guidelines_for_Industrial_Parks.pdf.

²³ До цього нами наводилися приклади урядових нормативно-правових актів.

²⁴ ákon č. 193/2001 Z. z. Zákon o podpore na zriadenie priemyselných parkov a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov. Zbierka zákonov SR.URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2001-193>

воєнного стану визначати керуючою компанією індустріального парку державні (комунальні) підприємства або холдингові компанії. Ще одним варіантом може бути державно-приватне партнерство – у тому числі, на умовах прямого договору або договору про фінансування державним банком. Реалізація цих пропозицій дозволила б здійснювати розвиток індустріальних парків вже зараз, а із закінченням правового режиму воєнного стану визначитися щодо необхідності введення відповідних законодавчих змін на постійній основі.

Цікавим щодо призначення керівної компанії та уповноваженого органу видається новий Закон *Греції*, який покладає ініціативу щодо створення та розвитку індустріальних парків на цільові компанії з розвитку та управління (E.A.D.E.P.), у статутному капіталі яких беруть участь як фізичні, так і юридичні особи, і які регулюються приватним або публічним правом. Таку ініціативу дозволяється взяти на себе навіть E.A.D.E.P., який ще знаходиться на стадії створення. У цьому випадку до заявки додається установчий документ компанії, підписаний акціонерами (засновниками), зі згодою подати його для публікації та проект індустріального парку із відкладальною умовою затвердження. Створення E.A.D.E.P. має бути завершено протягом шести місяців із моменту видання рішення про схвалення проекту парку.

Проект індустріального парку затверджується спільним рішенням міністрів розвитку та інвестицій, навколишнього середовища та енергетики та відповідних міністрів, що є співкомпетентними, беручи до уваги здійсненість та життєздатність проекту, особливо з погляду перспектив залучення бізнесу та його внеску в місцеву та національну економіку. Доцільність та економічна життєздатність індустріального парку, а також сумісність запланованого землекористування із захистом навколишнього середовища та розміщення відповідних виробництв відображаються в бізнес-плані, який подається паралельно із заявкою та включає:

- техніко-економічне обґрунтування;
- презентацію акціонерів E.A.D.E.P. щодо їх надійності, платоспроможності та фінансової спроможності;
- топографічну схему території забудови індустріального парку;
- оцінку впливу на навколишнє середовище;
- висновок технічної організації щодо запропонованої території;
- документи й дані про правомочність E.A.D.E.P. щодо необхідної території.

Враховується також охорона території індустріального парку, його розміщення на території в межах / за межами міста, призначення дозволених видів діяльності, рівень витрат на реалізацію проекту, ступінь готовності документації, технічні труднощі для своєчасного завершення необхідної додаткової зовнішньої інфраструктури та здатність E.A.D.E.P. і його акціонерів виконати свої зобов'язання в контексті розвитку парку²⁵.

Як видно із вищенаведених прикладів, в умовах трансформації та модернізації промислового виробництва, які Україна в будь-якому разі змушена

²⁵ Law 4982/2022: The New Legislative Framework for the Establishment, Development, Management and Operation of Industrial Parks. https://www.ey.com/en_gr/tax/tax-alerts/greece-new-law-4982-2022

буде провести, зважаючи на наслідки воєнних дій для промисловості та інфраструктури, держава перебирала на себе роль основного ініціатора створення індустріальних парків – виходячи із власної стратегії та пріоритетів розвитку економіки (Південна Корея). У відповідний період основну роль у політиці промислового розвитку може відіграти орган, уповноважений, у тому числі, забезпечувати розвиток індустріальних парків.

Так, у *Польщі* в 1991 році було створене Агентство з розвитку промисловості, основною метою якого стала підтримка реструктуризації польських суб'єктів господарювання та їх адаптація до умов міжнародної конкуренції. Агентство ініціює створення технологічних інкубаторів, промислових і технологічних парків; забезпечує доступ до високоякісних послуг, що надаються інститутами бізнес-середовища, до публічних онлайн-послуг і зовнішніх джерел фінансування; сприяє створенню сучасної інфраструктури для ведення ділової активності, зміцненню зв'язків між науково-дослідним сектором і підприємствами, а також підвищенню ефективності впровадження та комерціалізації інновацій. Агентство управляє промисловими підприємствами у сферах, які заплановано було розвивати свого часу на території Польщі, переважно високотехнологічних, а також фінансовими установами, які забезпечують відповідні ресурси. Управляє Агентство й спеціальними економічними зонами та промисловими і технологічними парками²⁶. Агентство створене як господарське товариство із 100-відсотковою державною власністю і поєднує комерційну та суспільно корисну діяльність. Так, у 2020 році було підписано відповідний договір, а на початку 2022 року – офіційно відкрито офіс чергового промислового парку – Євро-парку у Зомбковіце-Шльонські. Агентство з розвитку промисловості та Національний центр підтримки сільського господарства стали засновниками відповідного господарського товариства. У рамках реалізації державної Стратегічної інвестиційної програми для органів місцевого самоврядування з розвитку промислових зон Національний центр надав компанії землю площею 123,5 га, а Агентство – гроші, необхідні для облаштування території відповідною інфраструктурою, а також ноу-хау та широкий досвід управління парками, отриманий протягом 30 років. Наразі відповідний промисловий парк знаходиться на завершальному етапі підготовки до залучення інвесторів²⁷. Натомість Агентство долучилося до створення вже іншого проекту промислового парку – Центрального промислового району та промислового парку Кельце²⁸.

В *Ефіонії* індустріальні парки є одним із засобів індустріалізації країни, вони створюються в таких пріоритетних галузях національної економіки, як виробництво текстилю та одягу, шкіри та виробів зі шкіри, цукру, цементу,

²⁶Parki przemysłowe. URL: <https://arp.pl/pl/sse/tereny-inwestycyjne/parki-przemyslowe/>

²⁷ Euro-Park Ząbkowice wchodzi na ostatnią prostą – następny etap to zaproszenie dla inwestorów. URL: <https://sudeckiefakty.pl/euro-park-zabkowice-wchodzi-na-ostatnia-prosta-nastepny-etap-to-zaproszenie-dla-inwestorow/>

²⁸ ARP S.A. stawia na Świętokrzyskie - powstaje nowy COP i Kielecki Park Przemysłowy. URL: <https://rybnik.dlawas.info/pap/arp-s-a-stawia-na-swietokrzyskie-powstaje-nowy-cop-i-kielecki-park-przemyslowy/cid,26540,a>

металів, машинобудування, хімія, фармацевтика та агропереробка. У 2015 році Корпорація з розвитку індустріальних парків Ефіопії (IPDC) розробила директиву про оренду промислових ділянок і заводських корпусів. Відповідно до директиви здійснюється конкурсний міжнародний відбір серед запрошених кваліфікованих інвесторів згідно з процедурою державних торгів. Договори оренди передбачають щомісячні орендні платежі й затверджуються Радою директорів IPDC. Також було ухвалено Industrial Park Proclamation № 886/2015 (Постанова про індустріальні парки № 886/2015), яка закріпила порядок створення, діяльності та нагляду за індустріальними парками. Проекти індустріальних парків мають отримувати схвалення Інвестиційної ради. Ініціаторами їхнього створення можуть виступати федеральний та місцеві уряди (у межах механізму державно-приватного партнерства (далі – ДПП) за участі Корпорації розвитку індустріальних парків) та приватні забудовники. Було здійснено переформатування важливих для стимулювання інвестицій та забезпечення конкурентоспроможності інституцій: Інвестиційної ради, яка формує політику стратегічного розвитку та контролю, Інвестиційної комісії, що відповідає за залучення та регулювання іноземних інвестицій, та Корпорації з розвитку індустріальних парків, яка відповідає за планування, розвиток та експлуатацію громадських індустріальних парків.

В *Іраку* за підтримки ЮНІДО у 2010–2014 роках було розроблено всеохоплюючу та сприятливу правову базу для індустріальних парків, у тому числі прийнято «Закон про промислові міста»²⁹. Створено Керівний комітет, який об'єднав численні зацікавлені в індустріальних парках сторони, включаючи Міністерство планування, Міністерство промисловості та корисних копалин, Національну інвестиційну комісію, Комісію вільної зони у складі Міністерства фінансів, а також муніципалітети. Згодом Керівний комітет було перетворено на офіційний постійний комітет, підпорядкований Міністерству промисловості та корисних копалин, із призначенням керівників, які мають не менш ніж 20-річний досвід у відповідній сфері. Керівний комітет виконує такі завдання, як контроль за виконанням національної стратегії розвитку промислових міст; підготовка техніко-економічних обґрунтувань або нагляд за їх виконанням та за реалізацією планів розвитку промислових міст; організація процесу створення, розвитку та управління промисловими містами; узгодження з відповідними державними органами створення промислових міст за умови надання вільної землі; нагляд, керівництво та підтримка адміністрацій промислових міст та оцінка їх діяльності тощо.

Необхідно нагадати, що в цій Концепції вже йшлося про відсутність норм, що дозволяють належно контролювати діяльність індустріальних парків. Отже не дивно, що з понад 60 зареєстрованих парків фактично здійснюють діяльність одиниці. Моніторинг звітів контролюючих органів (Державної податкової та Державної митної служб України) не виявив даних щодо контролю за цільовим використанням індустріальними парками ввезеного обладнання, тож у нинішніх умовах виникають питання щодо належного використання наданих

²⁹ Industrial Cities Law. № (2) of 2019. URL: <https://moj.gov.iq/upload/pdf/fcity.pdf>

законодавчими актами пілґ. Законом також не передбачено відповідальності керуючої компанії за порушення у сфері індустриальних парків (наприклад, нецільове використання території, невідповідність парку його концепції та пріоритетним напрямам діяльності, невиконання обов'язків, покладених на неї Законом, тощо). Вбачається, що створення окремого органу, уповноваженого у сфері індустриальних парків та наділеного належними контрольними повноваженнями, забезпечило б реальний розвиток у цій сфері. Звертаємо також увагу, що в багатьох державах управління технологічними та індустриальними парками здійснюється одним органом (у деяких – той же орган керує спеціальними економічними зонами, як-от у Польщі).

Необхідно також наголосити на обов'язковості узгодження започаткування та діяльності індустриальних парків із територіальними громадами. Так, у Греції проект індустриального парку підлягає обов'язковій публікації з метою виявлення думки громадськості щодо нього. У Польщі неможливо створення індустриального парку на території певної громади без дозволу відповідного органу місцевого самоврядування. В Індії пропозиції щодо створення парку подаються до уряду відповідного штату, який, надавши власні рекомендації, спрямовує її до уповноваженого органу. Проведене у Словаччині дослідження діяльності індустриальних парків засвідчило, що проекти, реалізацію яких Словацька держава взяла на себе, у багатьох випадках виявилися не дуже ефективними. Набагато ефективнішою фахівці відзначили місцеву відповідальність і місцеве врядування із чіткою та послідовною постановкою цілей та їх реалізацією³⁰, що сформувало особливу систему державної підтримки проектів відповідних парків.

2.3. Запровадження законодавчого підґрунтя для перетворення індустриальних парків на еко-індустриальні.

Стратегія розвитку індустриальних парків на 2023–2030 роки передбачає такі завдання:

законодавче визначення понять «промисловий симбіоз у межах індустриального парку» та «еко-індустриальний парк», передбачення критеріїв і рівнів відповідності об'єктів регулювання зазначеним поняттям, їх підтвердження, запровадження механізму державного стимулювання трансформації індустриальних парків в еко-індустриальні із формуванням промислового симбіозу в їх межах, створення нових індустриальних парків на основі моделі еко-індустриального парку.

При цьому визначення поняття «еко-індустриальний парк» повинно передбачати, що такий парк є спільнотою виробників і постачальників послуг, які розміщуються на спільній території і співпрацюють в управлінні ресурсами (шляхом впровадження промислового симбіозу та системи управління відходами) з метою підвищення економічних, екологічних, соціальних показників своєї діяльності за безпосередньої участі керуючої компанії такого парку. Така спільнота повинна складатися з учасників та інших суб'єктів

³⁰ Priemyselne parky na Slovensku, ich rozvoj a fungovanie. URL: <https://www.alianciapas.sk/priemyselne-parky-na-slovensku-ich-rozvoj-a-fungovanie/>

індустріального парку, які пов'язані між собою відносинами промислового симбіозу;

внесення змін до актів законодавства щодо дерегуляції господарських відносин, пов'язаних із виробництвом, постачанням (розподіленням), використанням ресурсів (матеріалів, енергії, води тощо) та відходів виключно в межах індустріального парку, що забезпечить практичну реалізацію однієї з базових умов запровадження моделі еко-індустріального парку;

внесення змін до актів законодавства щодо передбачення створення індустріальних парків як одного із шляхів комплексної забудови територій, що здійснюється з метою забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад і спрямовується на попереднє проведення інженерної підготовки, спорудження інженерно-транспортних мереж, об'єктів соціальної та виробничої сфери, житлових будинків, інших об'єктів будівництва, а також на благоустрій території;

внесення змін до актів законодавства з метою передбачення можливості використання технічних умов як вихідних даних для проектування будівництва об'єктів у межах індустріального парку, можливості виробництва та використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, суб'єктами господарювання в межах парку;

передбачення на законодавчому рівні застосування механізму забезпечення відповідності індустріальних парків, включених до Реєстру, умові щодо відведення не менше 40 відсотків загальної площі індустріального парку його учасникам, а тих, що не включені до Реєстру, – загальним вимогам, передбаченим спеціальним Законом.

Як зазначалося, учасниками будь-яких парків мають бути визначені суб'єкти, діяльність яких відповідає концепції створення відповідного парку. Отже, мають бути визначені критерії, яким повинні відповідати учасники еко-індустріального парку, зокрема з огляду на принципи циркулярної економіки, а також у законі чітко зазначені обмеження тих видів діяльності, які не можуть здійснюватися на території еко-парку.

У контексті запропонованих підходів також можна звернути увагу на досвід Південної Кореї. Як зазначалося, на початковому етапі використовувалося створення індустріальних парків саме як одного із шляхів комплексної забудови територій. Враховуючи, що після закінчення воєнних дій Україна має, по суті, перебудувати цілі регіони, такий шлях видається раціональним. Голова Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку Д. Наталуха в рамках Міжнародного форуму з відновлення REUKRAINE підкреслював необхідність спланувати зональність майбутньої України – визначити, де будуть центри економічної активності, довкола яких доцільно розвивати житло, вищі навчальні заклади з відповідною спеціалізацією тощо³¹. Вбачається, що подібний підхід

³¹ Шляхи економічного зростання: як після війни побудувати успішну країну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3745761-slahi-ekonomichnogo-zrostanna-ak-pisla-vijni-pobuduvati-uspisnu-krainu.html>

підтримується й Кабінетом Міністрів України, зважаючи на пропозиції законопроекту реєстр. № 5021 від 04.02.2021 р.³².

Із 2005 року Південна Корея інвестує у програми зі створення еко-індустріальних парків (ЕІП) та трансформації існуючих парків в екологічні. Каталізатором даного процесу вважається прийняття у 1995 році Закону про сприяння переходу на екологічно чисту промисловість, що створив інституційну основу, яка відповідає стандарту ISO 14001. На ранній експериментальній стадії формування ЕІП курував Корейський національний центр екологічно чистого виробництва, що є неурядовою організацією. Зараз нагляд за діяльністю ЕІП у державі здійснюється Корейською корпорацією промислового комплексу (KICOX) – організацією, що входить до складу Міністерства економіки знань. У підпорядкуванні цієї державної корпорації перебувають 8 регіональних центрів, які управляють усіма процесами, починаючи від розробки стратегії трансформації парків і закінчуючи організацією форумів і нарад за результатами їх функціонування. Регіональні центри також надають підтримку в розробці проектних пропозицій та фінансуванні за результатами оцінки ефективності проектів у співпраці з місцевими органами влади та пов'язаними з ними організаціями. У кожному регіональному центрі є консультативна група, до складу якої входять представники місцевих органів влади, науково-дослідних інститутів та промисловості.

Отже, необхідно розглянути можливість імплементації у майбутній закон вимог стандарту ISO 14001³³ або ж наявності норми щодо необхідності відповідності цьому стандарту еко-індустріального парку. Що стосується управління еко-індустріальними парками, уявляється доцільним формування принаймні консультативного органу при уповноваженому органі для відбору відповідних проектів.

У Південній Кореї проектам щодо створення ЕІП надається державна фінансова підтримка у розмірі більше 75 %, однак додаткове фінансування має бути отримане від представників бізнес-спільноти. Усі проекти, затверджені для реалізації в регіональному центрі, щомісяця оцінюються KICOX. Більшість з ЕІП реалізовані за допомогою формування мереж промислового симбіозу щодо спільного використання енергії та ресурсів виробництва, що призвело до скорочення викидів вуглекислого газу промисловістю.

Із цього приводу слід відзначити, що в законодавстві СОТ та ЄС визнається допустимою державна допомога на досягнення екологічних цілей. Тобто якщо на підтримку існуючих парків не будь-яка допомога буде вважатися такою, що не спотворює конкуренцію, то державна підтримка еко-індустріальних парків може надаватися в більшому обсязі, що також може зацікавити потенційних учасників такої форми парку. Вбачається, що хоча зараз дія Закону України «Про

³² Проект Закону частково втратив актуальність, однак окремі ідеї можуть бути реалізовані.

³³ Довідково: Міжнародні стандарти ISO 14000, зокрема, ДСТУ ISO 14001:2015 «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування» (ISO 14001:2015, IDT), розроблено насамперед для зменшення впливу від діяльності підприємств на навколишнє середовище. Стандарт ISO 14001 надає організаціям інструменти, інформацію та методи для досягнення успіху в управлінні екологічними ризиками. Ці інструменти можна узгодити з пріоритетами організації, стратегією та процесом прийняття рішень, інтегруючи екологічне управління в загальну систему менеджменту, тим самим досягаючи екологічної та економічної мети.

державну допомогу суб'єктам господарювання» не поширюється на державне стимулювання керуючих компаній, ініціаторів створення – суб'єктів господарювання та учасників індустріальних парків згідно із Законом України «Про індустріальні парки», із часом ситуація може змінитися, але ця зміна, скоріш за все, не торкнеться екологічної діяльності, принаймні до виконання цілей Паризької угоди³⁴.

Варто акцентувати й на можливих джерелах фінансування перетворення індустріальних парків на еко-індустріальні. У багатьох державах екологічні проекти реалізуються за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища. В Україні такі фонди також існують на державному та місцевих рівнях. Однак, відповідно до статті 47 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», якщо місцеві фонди утворюються у складі спеціального фонду відповідного місцевого бюджету за місцем заподіяння екологічної шкоди, то державний фонд входить до загального фонду Державного бюджету. Згідно з Положенням про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 634³⁵, головними розпорядниками коштів фонду є Міндовкілля та інші центральні органи виконавчої влади, які визначаються в державному бюджеті на відповідний рік. Реформування спеціального законодавства у сфері функціонування відповідних фондів – утворення його у складі спеціального фонду Державного бюджету, створення прозорої системи накопичення та розподілу коштів, встановлення вимог до природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, що з нього фінансуються, – могли б забезпечити кошти для реформування парків в еко-індустріальні та на державні інвестиції у сфері еко-модернізації виробництва.

Звертаємо також увагу на «експериментальний» період функціонування еко-індустріальних парків у Кореї. Слід зазначити, що багато країн, у тому числі США (за ініціативи Президентської ради сталого розвитку), створювали еко-індустріальні парки за кошти держави як демонстраційні моделі. Зараз подібний експеримент здійснюється в Таїланді та Китаї – навіть у класифікації виділено окремо еко-промислові демонстраційні парки як один із видів індустріальних парків.

2.4. Вдосконалення економічного стимулювання діяльності науково-технологічних та індустріальних парків.

Як наголошувалося, ресурси держави в умовах збройної агресії та після її закінчення є суттєво обмеженими, через що особливо важливим є їх раціональне використання. За таких умов доцільною вбачається підтримка саме тих науково-технологічних та індустріальних парків, які відповідають пріоритетам держави. Урядом неодноразово називалися галузі-драйвери майбутнього зростання України, серед яких – оборонна галузь та АПК. Власне, нинішній воєнний досвід вже підтверджує актуальність обраних пріоритетів – і щодо сільськогосподарської продукції, і щодо розвитку оборонно-промислового

³⁴ Паризька угода. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text

³⁵ Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища: постанова КМУ від 07.05.1998 р. № 634. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF#Text>

комплексу, зокрема, виробництва безпілотників та боєприпасів. Щодо індустріальних парків, експертами пропонується зосередитися на виробництві будматеріалів, машинобудуванні (особливо техніки, необхідної для відновлення), розвитку логістичних хабів та харчовій промисловості³⁶. Наприклад, наголошується, що зараз компанії будівельної галузі із Франції, Німеччини, Польщі, США, Туреччини, які вже мають по 10–20 заводів із виробництва будівельних матеріалів по світу, шукають промислові ділянки під будівництво своїх потужностей. При цьому деякі з них готові і проектувати, і починати будівельні роботи протягом наступних 6–12 місяців, тож в одному з індустріальних парків на Волині 24 гектари промислової землі вже відвели під заводи з виробництва будівельних матеріалів. Будівництво таких об'єктів – це значні інвестиції, і близько 25 % коштів заощаджуються, якщо будувати підприємство на території індустріальних парків.

Ще одним напрямом раціонального використання державних ресурсів може стати запровадження пільг, що відповідають виду (напрямую діяльності) парку. Наприклад, у Туреччині OIZ (аналог індустріальних парків) пропонують підприємствам нульовий податок на додану вартість при купівлі землі; звільнення від мита на нерухоме майно заводів протягом п'яти років після будівництва; звільнення від сплати комунальних податків на будівництво та користування; відсутність податку на об'єднання або відокремлення ділянок та нижчі ціни на комунальні послуги. У TDZ (аналог технологічних парків) до кінця 2023 року компаніям пропонується нульова ставка податку на прибуток та інших корпоративних податків щодо прибутку, отриманого від науково-дослідницької діяльності та розробки програмного забезпечення. Продажі програм, розроблених у TDZ, також звільняються від ПДВ протягом того ж періоду, заробітна плата науково-дослідного та допоміжного (не більше 10 % загальної кількості працівників) персоналу таких компаній не оподатковуються. До кінця 2024 року 50 % від виплат на користь працівників із соціального страхування покривається урядом. Якщо винахід впроваджується у виробництво, це також можна зробити в зоні. FZ (вільні економічні зони) передбачають звільнення від сплати митних зборів, податку на прибуток і ПДВ, а також податку на доходи для працівників (за умови експорту щонайменше 85 % продукції) та безкоштовну репатріацію прибутку.

Ще одним видом стимулювання розвитку парків може стати їх державне фінансування. У багатьох державах світу урядом фінансувалося створення належної інфраструктури, при цьому це фактично були державні інвестиції, оскільки в подальшому держава отримувала значний прибуток від оренди та продажу нерухомості на території парку. Запровадження відповідного підходу може забезпечити реалізацію таких економічних стимулів, як надання дешевого доступу до розвиненої інфраструктури.

З огляду на результати досліджень діяльності парків, про які йшлося раніше, у **Словаччині** індустріальні парки створюються муніципалітетами на їх

³⁶ Промислова складова післявоєнної відбудови. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3743367-promislova-skladova-pislavoennoi-vidbudovi.html>

території, а державна допомога парку здійснюється через механізм надання бюджетних субсидій. Законом³⁷, зокрема, встановлено умови надання субсидій на створення індустріальних парків, а також визначено компетенцію органів державного управління щодо надання субсидії та контролю за її використанням. Вона надається муніципалітету або вищій територіальній одиниці (VÚC) із державного бюджету (а не індустріальному парку безпосередньо) на такі цілі: технічне обладнання території та інженерних споруд, необхідних для створення індустріального парку; на компенсацію за відчуження земельної ділянки, призначеної для створення індустріального парку; для оплати витрат на купівлю чи іншу передачу, оренду чи обмін земельної ділянки, призначеної для створення індустріального парку, або для встановлення сервітуту на землю, призначену для створення індустріального парку, включаючи оплату витрат на передачу землі, якою займається Словацький земельний фонд; на сплату збору за вилучення земель із земель лісового фонду.

Субсидія може бути надана лише за умови, що земля, на якій розташовані або буде побудовано виробничі приміщення або технічно обладнана територія та інженерні споруди, необхідні для створення індустріального парку, перебувають у власності муніципалітету або вищої територіальної одиниці. Приймає рішення про надання субсидії на створення індустріального парку Міністерство економіки Словацької Республіки. Воно зобов'язане брати до уваги рівень зайнятості в регіоні заявника та вплив ведення бізнесу в індустріальному парку на зниження рівня безробіття.

Під час обрання стимулів для діяльності індустріальних парків ЮНІДО пропонує керуватися такими критеріями:

будь-які стимули мають суспільну альтернативну вартість, а отже повинні застосовуватися в розумний спосіб;

системи стимулювання мають бути прозорими та простими в застосуванні, орієнтованими на підвищення ефективності діяльності;

результат стимулювання має бути вимірюваним;

стимули повинні відповідати конкретним умовам, розмірам цільових капіталів і конкурентним перевагам економіки цільової місцевості (розташування, інфраструктура, сектори тощо);

стимули мають враховувати міжнародні правила та практики у сфері інвестицій, визначені СОР, Організацією економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), Міжнародною групою з протидії відмиванню брудних грошей (далі – ФАТФ) та ЄС;

стимули не мають створювати несприятливі умови для підприємств із певною структурою власності, умови діяльності для національних та іноземних інвесторів мають бути рівними.

Прикладом належної реалізації зазначених принципів є система стимулювання технопарків Польщі, які працюють за мотивуючим принципом. Є

³⁷Zákon č. 193/2001 Z. z. Zákon o podpore na zriadenie priemyselných parkov a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov: Zbierka zákonov SR. URL: <https://www.zakonypreludi.> [https://www.zakonypreludi.sk/zz/2001-193](https://www.zakonypreludi.sk/zz/2001-193sk/zz/2001-193)

встановлена певна норма капітальних інвестицій, які повинен зробити інвестор, щоб потрапити в цей технопарк, у тому числі придбати чи взяти в оренду територію. Лише після виконання компанією всіх умов вона може претендувати на повернення певної суми сплачених податків. Зокрема, у випадку великих підприємств повертається 50 %, середніх – 60 %, малих – 70 % сплачених податків та зборів. Звертаємо увагу, що пільга діє за фактом виконання зобов'язань. Цей досвід є корисним для України, адже практично виключає корупційні ризики щодо використання податкових та митних пільг не за призначенням, забезпечує контроль за використанням коштів державної допомоги. Іншою характерною особливістю індустриальних парків Польщі є преференції щодо місцевих зборів чи звільнення від сплати окремих податків згідно із Законом від 20 березня 2002 року про фінансову підтримку інвестицій³⁸. Відповідні норми забезпечують значну гнучкість пропозиції парків щодо стимулювання діяльності їх учасників.

Подібні пропозиції стосуються й науково-технологічних парків – після перегляду стратегічних пріоритетних напрямів пропонується зосередити державну допомогу у відповідних проектах, передбачити чітку систему моніторингу діяльності (реалізації проектів) наукових парків, систему контролю за використанням державної допомоги, відповідальність за нецільове використання тощо. Вбачається доцільною реальна реалізація Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року – щодо державної підтримки певних видів діяльності у науково-технологічних парках – модернізації лабораторій, освітніх послуг для науковців, стимулювання впровадження у виробництво розробок тощо. Слід також звернути увагу, що окремі наукові проекти розраховані на тривалий строк досліджень та реалізації на практиці. Наприклад, діяльність R&D характеризується довгим строком розробки, який фактично має охоплювати повний цикл – від раннього дослідження (ринку і технологій) до написання наукових статей та маркетингу продукту. На різних стадіях розробки може виникнути потреба у ввезенні різного обладнання, що не виробляється в Україні. Однак чинним законодавством передбачено звільнення від сплати ввізного мита на строк реалізації проекту наукового парку, але не більше ніж на 2 роки для обладнання та не більше ніж на один рік для комплектуючих і матеріалів. При цьому внесення змін до переліку та обсягів необхідних товарів не передбачається.

Принципи ЮНІДО, на нашу думку, мають реалізовуватися і під час надання прямої підтримки. Наприклад, деякі індустриальні парки в Китаї пропонують інвесторам, чиї проекти відповідають певним критеріям (залучають висококваліфікованих працівників, сприяють промисловому оновленню, науковим і технічним інноваціям тощо), пряму фінансову підтримку. Серед доступних заходів стимулювання: стимули, що застосовуються в разі оновлення виробництва та застосування нових технологій – для заохочення неефективних підприємств (у тому числі в екологічному вимірі) до модернізації; податкові

³⁸ Ustawa z dnia 20 marca 2002 r. o finansowym wspieraniu inwestycji: ISAP Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20020410363>

кредити для розширення сучасних підприємств у сфері послуг – Уханська зона економічного розвитку, наприклад, допомагає підприємствам, що надають сучасні послуги, розширювати виробництво, і надає гранти в розмірі до 100 000, 200 000 чи 300 000 юанів відповідно підприємствам, що відповідають критеріям, мають річний основний дохід понад 100 млн юанів, що зростає на більш ніж 10 %, 20 % чи 30 % за рік, і належним чином сплачують податки; підтримка стратегічних проектів місцевого розвитку, що можуть слугувати драйверами зростання та суттєво позначитися на місцевому економічному розвитку. Остання надається в разі схвалення проекту відповідним місцевим органом влади та комітетом управління індустріальним парком, де реалізовуватиметься проект.

Слід також зазначити, що в Україні існує проблема не тільки недостатності бюджетних коштів, а і їх розпорошеності та неефективного управління. Утворено численні фонди (не тільки що стосується підтримки інновацій³⁹), а й фонди охорони довкілля, Фонд регіонального розвитку, фонди у складі спеціального фонду держбюджету, що забезпечують розвиток інфраструктури, передбачений законами про Державний бюджет України на 2022 та 2023 рік фонд ліквідації наслідків збройної агресії тощо. Крім розпорошеності коштів, їх існування може призвести до отримання окремими суб'єктами перехресного субсидування, що не відповідає принципам СОТ та ЄС. Тому уявляється доцільним розглянути питання щодо утворення єдиного центру надання коштів на державну підтримку будь-яких проектів – створення державного Банку реконструкції та розвитку. Таку ініціативу передбачено у планах Верховної Ради та Уряду України⁴⁰, а також запропоновано низкою експертів. Перевагою такого банку має стати можливість перерозподілу ресурсів між різними програмами підтримки за умови відповідності проекту кільком напрямкам – наприклад, створення індустріального парку може стати важливим для розвитку регіону соціально-економічним проектом або отримати підтримку, призначену для АПК або виробництва на експорт, проект науково-технологічного парку може бути підтримано в рамках програм по впровадженню досягнень науки та техніки, підтримки стартапу, інноваційної діяльності тощо. До того ж, банк надаватиме широкий асортимент фінансових послуг, що буде сприяти отриманню їх разом із державною підтримкою «одним пакетом». З іншого боку, банк може й залучати (використовувати) кошти інших фізичних та юридичних осіб для фінансування допомоги (наприклад, депозити), а також ефективно та оперативно перерозподіляти повернені кредити, відсотки за користування ними тощо.

2.5. Спрощення умов ведення бізнесу та сприяння інноваційній діяльності як основа для розвитку мережі науково-технологічних та індустріальних парків.

У більшості держав для стимулювання діяльності індустріальних парків застосовуються загальні заходи щодо заохочення інвестиційної діяльності та

³⁹ Інституції, що забезпечують підтримку інноваційної діяльності. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9e09cb5a-4c6e-4bc2-8445-4a4e1ebdbd76&title=Institutsii-SchoZabezpechuiutPidtrimkuInnovatsiinoiDiiialnosti>

⁴⁰ Наприклад, п. 157 Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік, затвердженого постановою ВРУ від 07.02.2023 р. № 2910-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2910-20#Text>

спрощення умов ведення бізнесу. Водночас існують специфічні норми, які могли би бути впроваджені в українське законодавство.

Так, у низці держав на території індустріальних парків передбачено створення «єдиних вікон» з метою надання адміністративних послуг для підприємств, що працюють на їх території. «Єдине вікно», наділене належними повноваженнями, – раціональне рішення для забезпечення єдиного пункту взаємодії різноманітних стейкхолдерів із владою та надання їм підтримки, особливо в питаннях дотримання нормативних вимог. За рахунок «єдиного вікна» спрощується проходження різноманітних процедур, отримання необхідних послуг, погоджень тощо. Варто зазначити, що приватна керуюча компанія індустріального парку не має змоги надавати повний спектр відповідних послуг. Максимум, що вона може забезпечувати, – це фронт-офіс, що надає консультативну підтримку та послуги представництва.

Наприклад, «Єдине вікно» індустріального парку Сучжоу в Китаї, на додачу до консультаційних послуг онлайн і офлайн, пропонує онлайн-платформу для розгляду й затвердження заявок на імпорт і експорт, забезпечує ведення корпоративної бази даних, сприяння роботі платформ із обміну інформацією. «Єдине вікно» націлено на обслуговування процесів взаємодії підприємств із державними органами та дотримання нормативних вимог, його робота забезпечується державними установами. «Єдиним вікном» парку на постійній основі надаються послуги контролю якості, особливо в частині випробувань та інспекцій, з метою забезпечення якості продукції, підтримки дослідницької діяльності, інновацій, розвитку зв'язків між підприємствами всередині парку, а також із місцевими та міжнародними ринками. У парку за принципом «єдиного вікна» працюють також випробувальні лабораторії, акредитовані за міжнародними правилами, та митні органи (оскільки продукція спрямовується переважно на експорт).

На нашу думку, заслуговує підтримки пропозиція щодо запровадження іноземних юрисдикцій для вирішення спорів, що передбачено Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Водночас вважали б за доцільне не обмежувати, як пропонує Стратегія, ці положення корпоративними питаннями для стартапів та венчурних інвесторів.

Позитивний досвід ОАЕ, на який посилається Стратегія, свідчить, що залучення іноземних інвестицій до вільних економічних зон підтримується як власним інвестиційним законодавством, так і системою вирішення спорів світового рівня. Наприклад, вирішення спорів у Дубайському міжнародному фінансовому центрі та вільній зоні Джебель-Алі забезпечується Дубайським міжнародним арбітражним центром. Центр утворений спільно з Лондонським судом міжнародного арбітражу, визнаним у всьому світі найбільш неупередженим і професійним. І хоча існували певні проблеми між засновниками, центр продовжує діяти за затвердженими та визнаними на міжнародному рівні правилами.

Також можливі внесення змін до спеціальних законів щодо застосування в межах парків процедури медіації⁴¹.

Ще одним викликом щодо розвитку мережі парків (особливо що стосується діяльності науково-технологічних парків) є врегулювання питань, пов'язаних із запровадженням в Україні інституту е-резидентства⁴². Проблема полягає в тому, що сприятливий режим наукових парків поширюється тільки на проекти самого парку та його партнерів, а режим індустриальних парків (у тому числі що стосується науково-технічної діяльності, діяльності у сфері інформації і електронних комунікацій) – на учасників такого парку, які можуть набути такого статусу тільки за умови реєстрації на території (у межах) індустриального парку та набуття права на земельну ділянку та/або інший об'єкт (частину об'єкта) нерухомого майна в його межах. Між тим, інститут е-резидентства було впроваджено, керуючись позитивним досвідом держав Балтії. Воно являє собою «віртуальний офіс» для іноземців, який дозволяє зареєструвати компанію на території іншої країни без фізичної присутності в ній з метою використання більш сприятливих податкових та дозвільних режимів. У цьому контексті е-резидентам, на нашу думку, мало б бути цікаво користуватися сприятливими режимами парків, однак в умовах, визначених чинним законодавством, це неможливо (крім партнерства із науковим парком). Між тим, е-резидентство активно використовує, наприклад, Vilnius Tech Park – найбільший центр стартапів ІТ у країнах Балтії та Північної Європи, що об'єднує міжнародні стартапи, технологічні компанії, венчурні капітали, акселератори, інкубатори та інших гравців екосистеми⁴³.

Деякими експертами, думку яких ми поділяємо, пропонуються такі кроки підтримки економіки України, зокрема й щодо парків:

введення інструментів страхування підприємницької діяльності від воєнно-політичних ризиків, залучення ресурсів міжнародних донорів для цих завдань⁴⁴;

продовження застосування та розширення переліку інструментів підтримки бізнесу – пільгових кредитів, грантів, страхування, державних гарантій, специфічних територіальних стимулів, і формування системи доступу підприємців до цих механізмів за принципом «єдиного офісу»;

започаткування державних програм цільової підтримки розвитку високотехнологічних виробництв, включаючи енергетичне і транспорте машинобудування, металургію з високим ступенем обробки продукції, фармакологію та виробництво медичної техніки, виробництво сучасних озброєнь за стандартами НАТО тощо;

поширення дії Закону «Про індустриальні парки» на підприємства військово-промислового комплексу і становлення коопераційних зв'язків

⁴¹ Відповідний Закон України «Про медіацію» набув чинності наприкінці 2021 року.

⁴² Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів» набув чинності 01.04.2023 р.

⁴³ Vilnius Tech Park. URL: <https://vilniustechpark.com/about/>

⁴⁴ Частково може бути виконано шляхом прийняття проекту Закону реєстр. № 9015 від 14.02.2023 р. у редакції, підготовленій до II читання.

українських підприємств із виробниками озброєнь на замовлення урядів-членів НАТО;

заснування в Україні банку розвитку, функціями якого стануть кредитна, гарантійна та страхова підтримка пріоритетних інвестиційних проектів (із можливістю використання потенціалу Фонду підтримки підприємництва та профільних підрозділів державних банків);

створення спеціальних програм за участі Державної служби зайнятості, що будуть націлені на залучення ветеранів війни, людей з інвалідністю, жінок-репатріантів до продуктивної зайнятості і відновлення економіки (вони виконували б важливі соціальні функції та зменшували дефіцит трудових ресурсів);

розробка дієвої системи стимулів для надходження до України прямих іноземних інвестицій із країн ЄС і Північної Америки, що були виведені з Росії і продовжують виходити з Китаю в умовах посилення геоекономічної фрагментації світового простору⁴⁵.

Проблемою для парків, як і для більшості підприємств на сьогодні (навіть чи ця тенденція швидко зміниться в повоєнні роки), залишається залучення коштів у виробництво, у тому числі довгострокове та ризикове кредитування, а також мікрокредити. Що стосується останнього, необхідно здійснити заходи, зокрема щодо прийняття у II читанні законопроекту «Про кредитні спілки»⁴⁶. Запровадження належних засад законодавчого регулювання венчурного (ризикового) інвестування стосується науково-технологічної та інноваційної діяльності. Зараз діяльність венчурних фондів в Україні регулюється Законом України «Про інститути спільного інвестування», який передбачає, зокрема, що держава або територіальна громада, а також юридичні особи, частка державної або комунальної власності в яких перевищує 25 %, не можуть бути учасниками інституту спільного інвестування (стаття 4 Закону), а також позики за рахунок коштів венчурного фонду можуть надаватися тільки юридичним особам, за умови що не менш як 10 % статутного капіталу відповідної юридичної особи належить такому венчурному фонду (стаття 48 Закону). Отже, Закон не забезпечує ані спільне інвестування інноваційних проектів державою та приватним капіталом, ані кредитування інноваційних підприємств венчурними фондами.

Тим часом у 2022 році Україна сильно втратила свої позиції у рейтингу Global Innovation Index.

⁴⁵ Дайте бізнесу спокій і він розвиватиметься: чи працює ця формула під час війни? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/2/702842/>

⁴⁶ Про кредитні спілки: проект Закону реєстр. № 5125 від 22.02.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25659>

Показники України у Global Innovation Index (2020-2022 рр.)

РІК	ГЛОБАЛЬНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ІНДЕКС	ІННОВАЦІЙНІ ВИТРАТИ	ІННОВАЦІЙНІ РЕЗУЛЬТАТИ
2020	45	71	37
2021	49	76	37
2022	57	75	48

Рис. 3. Показники України у Global Innovation Index⁴⁷.

Якщо за інноваційними витратами («входами») Україна майже вийшла на позиції 2019 року (показник 2020, кращим вважається менший результат), то що стосується результатів («виходів»), показники значно погіршилися. За окремими групами індикаторів найгірші показники наша держава демонструє у сферах розвитку інституцій та розвитку ринку (англ. Market sophistication, «sophistication» – витонченість, вишуканість). При цьому найвищі бали отримано за такими напрямками: у сфері розвитку інституцій – політична та операційна стабільність (121), правила законодавства (103), політика щодо здійснення бізнесу (108); у сфері розвитку ринку – кредитування (124) та інвестування (107), який включає переважно показники розвитку венчурного капіталу.

Сім показників Global Innovation Index для України

⁴⁷ URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ru/2022/

Рис. 4. Сім показників Global Innovation Index для України⁴⁸.

Таким чином, дані Global Innovation Index підтверджують наші висновки щодо необхідності спрощення умов ведення бізнесу, у тому числі в інноваційній сфері, та врегулювання питань кредитування й інвестування для розвитку економіки, у тому числі індустріальних і науково-технологічних парків.

Повертаючись до венчурних фондів, слід зазначити, що далеко не всі держави мають окремий закон, що регулює їх діяльність (як, наприклад, Німеччина і Швейцарія). У **США** така діяльність регулюється широким колом законів (про пенсійні гарантії, про інвестування в малий бізнес тощо), однак система цих фондів є доволі розвиненою. Венчурні фонди (компанії, фірми) зазвичай становлять партнерства, учасниками яких можуть бути як юридичні, так і фізичні особи. Основний об'єм капіталу таких партнерств формується шляхом вкладів державних і приватних пенсійних фондів США, а також комерційних та інвестиційних банків, страхових компаній, благодійних фондів, корпорацій і приватних осіб. У низці венчурних фондів можуть розміщуватися також кошти державних проєктів, пов'язаних із підтримкою бізнесу (як правило, спрямовані на розвиток стартапів). Індивідуальний сектор венчурного підприємництва представлений приватними інвесторами (бізнес-ангелами), роль яких полягає у первинному інвестуванні венчурних компаній на етапі виходу їх на ринок із власним інноваційним продуктом. Венчурні інвестиції поділяють на стартові венчурні інвестиції (найбільш ризикова форма вкладів, що включає первинне стартове фінансування і стартове фінансування) та венчурне фінансування розвитку організації, яке поділяється на фінансування його початкової і подальших стадій.

Україні, особливо на етапі повоєнного відновлення, на нашу думку, має стати в нагоді досвід Ізраїлю. Там у середині 80-х років було створено венчурну індустрію на основі співпраці армії та держави. Ізраїльська армія відіграла роль «кузні кадрів» для технологічної сфери, а держава створила систему фондів венчурного фінансування інноваційних стартапів, включаючи залучення коштів іноземних інвесторів. Спираючись на оборонну сферу, яка зараз активно розвивається і в нашій державі, Ізраїль побудував інноваційну економіку, яка вивела його до першої двадцятки держав за обсягом ВВП на душу населення.

У розвинених державах мілітаризація призводить до розвитку науково-технічного прогресу, який потім поширюється на інші галузі економіки і супроводжується зростанням комп'ютеризації та роботизації виробництва. Саме в мілітаризованій економіці, як показує досвід Ізраїлю, проявляється концепція про концентричні кола «техноструктури», у таких моделях ефективно поєднуються капітал, наукові кадри й технічні можливості держави, яка за належної організації фактично стає посередником між фінансовими центрами, військовими програмами і результатами досягнень науки та університетів.

Крім вкладення державних коштів в інноваційну діяльність, Ізраїль у 2010 році прийняв окремий «Закон про ангелів», покликаний залучити приватні

⁴⁸ URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ru/2022/

інвестиції у визначені інноваційні стартапи – компанії-новачки, що відповідають певним, визначеним у Законі критеріям. У 2023 році прийнято новий (тимчасовий) «Закон про ангелів», який має заохочувати корпорації купувати контрольні пакети ізраїльських або іноземних стартапів, а іноземні фінансові установи – надавати позики ізраїльським компаніям, і який у певних колах викликає сумніви в його ефективності через складність умов застосування передбачених у ньому пільг для бізнес-ангелів⁴⁹. Цікавим видається той факт, що новий Закон має тимчасову дію, враховуючи наш досвід впровадження тих чи інших пільг, які на практиці часто виявляються малоефективними.

Ще одним із перспективних напрямів у контексті нашого дослідження вбачається досвід Ізраїлю щодо створення центрів трансферу технологій. У 1950-х роках Інститут Вейцмана сформував департамент Yeda – перший в Ізраїлі та один із перших у світі центр трансферу академічних технологій. Незважаючи на те, що дослідження в таких стратегічно важливих для Ізраїлю сферах, як агротехнології посушливих регіонів, передавалися фермерам безкоштовно, Yeda вдалося стати третім у світі центром комерціалізації інновацій із прибутковості. Сьогодні центр трансферу технологій має кожен ізраїльський університет. Крім Yeda, успішним прикладом комерціалізації академічних інновацій є заснований у 1964 році Yissum – центр трансферу технологій Єврейського університету в Єрусалимі. Спектр інтелектуальної власності цього університету надзвичайно широкий – від помідорів черрі до системи дорожньої безпеки Mobileye, викупленої Intel у 2017 році. Зараз в Ізраїлі реалізується низка державних програм, спрямованих на встановлення зв'язку фундаментальних і прикладних досліджень із використанням одержаних результатів у промисловості, – серед них «Магнета», «Нофар» та «Камін». Наприклад, «Магнета» включає кілька програм, одна з яких – «Магнетон», у рамках якої з метою здійснення трансферу створених технологій організовано співпрацю одного промислового підприємства та однієї наукової групи. Щорічно у програмі беруть участь приблизно 30 команд, кожна з яких отримує фінансування у 3–4 млн шекелів. Ще одна програма – «Меймад» спрямована на створення технологій подвійного призначення (військових та цивільних).

Що стосується України, Реєстр суб'єктів освітньої діяльності⁵⁰ містить інформацію про 573 заклади вищої освіти та 201 наукову установу. Натомість, установи Центру підтримки технологій та інновацій діють тільки в 10 областях України⁵¹. Діяльність центрів Національної мережі трансферу технологій⁵² законодавчо не врегульовано, як і статус окремого центру трансферу технологій. Враховуючи складність та обсяг українського законодавства про інтелектуальну власність (достатньо подивитися тільки перелік законодавчих актів у статті 2 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу

⁴⁹ The Angels Law 2.0 – A real incentive or mission impossible? URL: <https://www.calcalistech.com/ctechnews/article/bjiyq0x62#:~:text=The%20purpose%20of%20the%20Angels,operations%20and%20IP%20in%20Israel>.

⁵⁰ Див. <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/universities/?ut=1>

⁵¹ Без урахування Луганської області. Див. <https://tisc.nipo.gov.ua/map.html>

⁵² У базі «Законодавство» визначено як чинні накази щодо створення Українсько-Російської міжуніверситетської мережі трансферу технологій (наприклад, див. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0462736-12#Text>).

технологій»), на нашу думку, ці питання потребують врегулювання, особливо з огляду на необхідність розвитку мережі науково-індустріальних парків.

Слід зазначити, що країни Азії на сьогодні займають чільні місця щодо подання заявок на патенти по каналах Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Деякі експерти пов'язують це з розвитком науково-технологічних кластерів у Східній Азії: чотири із п'яти найбільших розміщені саме в цьому регіоні (у рейтингу промислово-інноваційних територій лідирує кластер Токіо–Йокогама, за ним ідуть Шеньчжень–Гонконг–Гуанчжоу (Китай і Гонконг), Пекін (Китай), Сеул (Південна Корея) і Сан-Хосе–Сан-Франциско (Сполучені Штати Америки))⁵³. Отже, Україні необхідно створити стимулюючу законодавчу базу для розвитку відповідного виду парків, які можуть забезпечити стале економічне зростання в післявоєнний період.

У цьому контексті знов звертаємо увагу, що держава брала активну участь у створенні науково-технологічних кластерів. Натомість, Закон України «Про державно-приватне партнерство» не передбачає механізмів такого партнерства для високотехнологічних та наукоємних виробництв. Тобто, якщо в контексті індустріальних парків співробітництво держави та приватного сектору може бути забезпечено, то технології залишаються поза увагою законодавця. Загалом, названий Закон потребує суттєвого оновлення, а саме – розширення сфери його дії, визначення більш конкретних засад започаткування державно-приватного партнерства (зокрема, «рамкового» набору даних пропозицій, концептуальної записки, техніко-економічного обґрунтування, визначення диференційованих строків прийняття рішень щодо здійснення партнерства, встановлення строку проведення конкурсу, а також обмеження мінімального строку між оголошенням конкурсу та його проведенням), розширення норм щодо прозорості здійснення проектів державно-приватного партнерства, уведення положень щодо здійснення державного фінансового аудиту відповідних проектів тощо. У контексті досвіду Ізраїлю та теперішніх тенденцій у сфері оборонної промисловості потребують оновлення й інші закони України⁵⁴.

З огляду на проблеми з фінансуванням інновацій, вбачається доцільним розглянути також питання належного законодавчого регулювання краундфандингу⁵⁵.

2.6. Утворення законодавчих підвалин для залучення приватних інвестицій у розвиток науково-технологічних та індустріальних парків.

Попередніми підрозділами цього дослідження було запропоновано низку підходів, які сприятимуть, у тому числі, залученню інвестицій. Однак слід зазначити, що на сучасному етапі інвесторів найбільше лякають наявність

⁵³ Перемога України в епоху Азії: який досвід варто переймати. URL: <https://zn.ua/ukr/international/peremoha-ukrajini-v-epokhu-aziji-jakij-dosvid-var-to-perejmati.html>

⁵⁴ Цікавим нам видаються дослідження фахівців НІСД із цих питань. Див., наприклад, «Теоретичні підходи до державно-приватного партнерства у сфері національної безпеки» (<https://niss-ranorama.com/index.php/journal/article/download/124/124>)

⁵⁵ З цього приводу зарубіжний досвід проаналізовано Дослідницькою службою Верховної Ради України. Див. «Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо регулювання краундфандингу в Європейському Союзі та державах-членах Європейського Союзу» (https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/econ_fin_policy/analytical_notes-fpol/73568.html)

воєнних та політичних ризиків, високий рівень корупції та несталість законодавства, яке стосується господарської діяльності. Наприклад, відповідно до статті 8 Закону України «Про режим іноземного інвестування» гарантії у разі зміни законодавства не поширюються на зміни до законодавства, що стосуються питань оборони, національної безпеки, податкового законодавства, забезпечення громадського порядку, охорони навколишнього природного середовища. До того ж, сфера цих гарантій, по суті, обмежена розділом II Закону. Водночас суб'єктам господарювання надзвичайно складно планувати свою підприємницьку діяльність, оскільки принцип стабільності податкового законодавства (яким регулюється, у тому числі, й справляння мита) у нашій державі практично не дотримується. Тому вбачається доцільним доповнення відповідних норм Податкового кодексу України та статті 287 Митного кодексу України положенням щодо збереження передбачених для парків пільг протягом певного строку (наприклад, строку реалізації проекту, строку, на який встановлено заборону відчуження, або строку участі в індустріальному парку).

Для залучення прямих іноземних інвестицій можливо розглянути можливість утворення окремих індустріальних парків для іноземних інвесторів. Так, у Південній Кореї успішно функціонують 6 індустріальних парків виключно для іноземних інвесторів: Gumi National Industrial Complex спеціалізується на виробництві високотехнологічної електронної продукції; Samsung, LG, Daewoo випускає технологічну продукцію широкого вжитку; Ochang Scientific Industrial Complex спеціалізується на виробництві напівпровідників; Jinsa National Industrial Complex, Cheonan National Industrial Complex та Daebul National Industrial Complex залучають виключно нерезидентів для виробництва високотехнологічної продукції; Gwangju Pyeongdong National Industrial Complex об'єднує компанії з Японії, США та країн ЄС, що спеціалізуються на продукції з галузей оптоелектроніки та біоінженерії. Враховуючи обмежені ресурси держави та в якості експерименту, можливо запровадження «єдиного вікна» поки що тільки у цих парках. Аналогічно, на їх території більш доречно використовувати іноземну юрисдикцію.

У Китаї корпорація Eastern American протягом кількох десятків років займається розробкою та менеджментом бренду промислових парків закритого типу «American Industrial Village». Будівлі та споруди відповідають усім американським стандартам і дозволяють задовольняти як виробничі, так і складські запити орендарів. Також на території запроваджено розгляд спорів відповідно до американського права. Компанією розроблені та управляються такі індустріальні парки, як Haikou American Industrial Village, Guangzhou American Industrial Village, Kunshan American Industrial Village, Guangzhou Meisui American Industrial Village, Guangzhou Meixing American Industrial Village, Shenyang American Industrial Village тощо.

Цікавим видається створення відповідних парків біля родовищ корисних копалин – руди, а також дефіцитних та рідкоземельних металів. Слід зазначити, що потенціал України у сфері видобутку корисних копалин використовується

доволі слабо, у тому числі через необхідність значних інвестицій у цій сфері⁵⁶. Особливо перспективним цей напрям виглядає у зв'язку із все більшим домінуванням Китаю на ринку металів та побоюванням інших держав із приводу залежності від КНР. Слід також зазначити, що внаслідок напруженої ситуації між Китаєм та Тайванем багато іноземних інвесторів розглядають альтернативні майданчики для будівництва та розвитку бізнесу, у тому числі високотехнологічних виробництв, де використовуються рідкоземельні метали.

Підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу економіки, формування виробництв із високим ступенем переробки корисних копалин (а також сільськогосподарської продукції) – це не лише шлях до якісних зрушень у структурі економіки і збільшення рівня її технологічного укладу, але й вагомий внесок у формування потужних виробничих кластерів національної економіки зі значною кількістю робочих місць (включаючи суміжні та допоміжні галузі), що дозволить розв'язати проблему зайнятості населення. Держава навіть може сама здійснити будівництво інфраструктури відповідних індустріальних парків та повернути вкладені інвестиції в подальшому, відчужуючи об'єкти нерухомості, а також надаючи їх в оренду.

Уявляється також цікавою практика укладання угод про співробітництво з іншими державами з метою залучення їх до будівництва індустріальних парків. Так, на території Китаю функціонує Китайсько-Сінгапурський індустріальний парк «м. Сучжоу-Сінгапур» площею 260 км², на якій розташовано близько 400 компаній (80 найбільших корпорацій світу зі списку Fortune-500). Обсяг залучених інвестицій – більше 100 млрд дол. США. Особливістю функціонування індустріального парку є те, що це об'єкт спільного освоєння КНР та Сінгапуру (52 % акцій належить консорціуму китайських компаній, 28 % – сінгапурському консорціуму, 10 % – компанії «The Hong Kong and China Gas Co., Ltd», 5 % – компанії «Singapore CPG Corporation Pte., Ltd», 5 % – компанії «Suzhou New District High-tech Industrial Stock Co., Ltd»). Статутний капітал індустріального парку на початку становив 50 млн дол. США, згодом збільшився до 100 млн дол. США (1995 р.), досягнувши 125 млн дол. США у 2005 році. Із метою успішного розвитку об'єкта було створено трипланові управлінські та робочі органи, які являють собою спільну раду урядів Китаю та Сінгапуру, двосторонній комітет, конкретні установи для зв'язку тощо. Діє особлива система планування розвитку міста, яка передбачає розроблення детального плану, який здатен поєднувати китайську специфіку із сінгапурським досвідом у сфері міського планування й будівництва, економічного розвитку, суспільного адміністративного управління тощо. Організовано шість державних технічних платформ для місцевих біомедичних компаній, які здійснюють діяльність у сфері надання послуг щодо аналізу наркотиків, випробування нових лікарських препаратів, технологій скринінгу лікарських засобів тощо.

Необхідно також враховувати, що обсяг іноземних, у тому числі європейських інвестицій в Україну залежить від узгодженості й координації

⁵⁶ Стикло і зрозуміло: Рідкоземельні метали та великі можливості України. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/litii-i-inshi-ridkozemelni-metali-vidobutok-v-ukrajini-wi-fi-v-intersiti-novini-ukrajini-50142693.html>

концептуальних підходів, принципів і механізмів стратегічного планування промислового розвитку в Україні із загальносвітовими тенденціями та європейськими програмними документами. Це означає впровадження цільових пріоритетів ЄС у стратегічні документи повоєнної відбудови промисловості України та у законодавчу базу. Наприклад, НДТМ (найкращі доступні технології та методи управління) – практики, які мають застосовувати підприємства, щоб зменшувати свій вплив на довкілля, – закріплені і в низці директив ЄС, які Україна мала імплементувати в рамках євроінтеграції, і які стали ще більш актуальними з набуттям статусу кандидата ЄС. Аналогічні заходи мають бути здійснені й щодо регулювання інших аспектів господарської діяльності.

Щодо майбутніх американських інвестицій, Проектом USAID з економічного розвитку, управління та зростання підприємництва (EDGE) запропоновано низку підходів у реформуванні законодавства України з метою їх залучення⁵⁷.

Залученню як зовнішніх, так і внутрішніх інвестицій має сприяти застосування нових підходів у стимулюванні діяльності науково-технологічних та індустріальних парків – необхідно «прив'язати» державну допомогу до обсягу інвестицій, а також до певного обсягу співфінансування проектів. Наприклад, тимчасово може бути передбачена навіть пряма державна підтримка для учасників таких парків залежно від внесених інвестицій у відсотковому відношенні до їх суми.

Загалом, необхідно констатувати, що саме зараз для України склалися сприятливі умови для залучення інвестицій – крім компаній, які планують виходити з Китаю, можна скористатися тим, що багато світових виробників виходять із території Росії та Білорусі. На їх території було безліч виробництв європейських лідерів переробної промисловості, які наразі готові «емігрувати» в Україну, особливо зважаючи, що бренд «Made in Ukraine» набуває все більшої популярності у світі.

Висновки та очікувані результати реалізації Концепції

Як свідчить проведений аналіз, стимулювання розвитку мережі науково-технологічних та індустріальних парків в Україні потребує комплексного та системного перегляду законодавчого поля в кількох сферах, зокрема податкового та митного законодавства, регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, трансферу технологій, спрощення умов ведення бізнесу, реформування відносин у сфері державно-приватного партнерства, інтелектуальної власності тощо.

Що стосується спеціальних законів, які регулюють діяльність науково-технологічних та індустріальних парків, коротко узагальнити пропозиції можливо таким чином.

У сфері регулювання науково-технологічних парків доцільно прийняти новий спеціальний закон, взявши за основу концепцію урядового проекту Закону

⁵⁷ Нова Україна: стимулювання інвестицій у свободу, мир та процвітання. URL: https://www.usaid.gov/sites/default/files/2023-04/EDGE%20UIPA%20Report-%20online%20-%20Ukrainian%20%2811%20Apr%202023%29_AC.pdf

«Про інноваційні парки» (реєстр. № 7658 від 11.08.2022 р.). Водночас цей базовий проект має бути доповнено визначеннями суб'єктів інноваційної інфраструктури, яким може бути надано статус учасника інноваційного парку. Відповідно, статтю 7 необхідно викласти в новій редакції, закріпивши порядок набуття такого статусу (зокрема, враховуючи й те, що Законом України «Про наукові парки» не встановлено відповідний порядок, адже там термін «учасники» є аналогом терміна «засновники»). Проект має бути суттєво доповнено іншими положеннями, зокрема щодо обмежень видів діяльності в інноваційному парку, визначення пріоритетних напрямів діяльності, порядку реєстрації парку, органів управління інноваційного парку, режиму майна парку та його учасників і результатів діяльності (у тому числі інтелектуальної власності), наявності у парку центру трансферу технологій, залучення е-резидентів до діяльності парку тощо.

У будь-якому разі, вбачається необхідним визнання неактуального Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» таким, що втратив чинність, а також розгляд питання щодо необхідності існування Закону України «Про науковий парк «Київська політехніка». Варто зазначити, що існування окремого Закону, який регулює діяльність одного суб'єкта за умови наявності загального Закону та широкого кола подібних суб'єктів, виглядає не досить доречним, особливо в контексті європейських прагнень України.

Мінімальними змінами до Закону України «Про індустріальні парки», на нашу думку, мали б стати нові положення щодо утворення (обрання) керуючої компанії парку в разі відсутності конкурсних пропозицій, можливості створення керуючої компанії у формі державно-приватного партнерства (хоча б тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, враховуючи «бум» створення індустріальних парків та тривалий термін їх організації), перегляд вимог статті 14 Закону щодо наявності інфраструктури на території (у межах) парку, встановлення відповідальності керуючої компанії, забезпечення більшої прозорості діяльності індустріального парку (у тому числі публікації у відкритому доступі проектів індустріального парку та обов'язкової публікації на сайті парку його концепції розвитку та напрямів діяльності), запровадження на території парків «єдиного вікна» з адміністративних послуг. Також варто розглянути можливість особливих умов реєстрації учасниками парків е-резидентів. Слід зазначити, що на умовах віртуальних офісів, як свідчить світова практика, працюють переважно ІТ-компанії та компанії креативної індустрії, у тому числі дизайн-студії та маркетингові агентства, які могли надавати послуги учасникам індустріальних парків шляхом аутсорсингу за цінами, нижчими за ринкові, за рахунок податкових пільг. Вважаємо, що може бути обговорено та вирішено питання обов'язкового узгодження з органами місцевого самоврядування проекту відповідного парку.

Оптимальними видаються зміни до названого Закону щодо поділу індустріальних парків на власне індустріальні, еко-індустріальні, агро-індустріальні та парки високотехнологічних виробництв (можливо ще виділення логістичних хабів, оскільки їх мережу також доцільно розвивати, і в цьому сенсі

запровадження державної підтримки хоча б на рівні індустріальних парків стало б у пригоді). Відповідно до видів індустріальних парків мають бути визначені критерії до їх віднесення, вимоги до земельних ділянок, а також коло можливих учасників. Для еко-індустріальних парків, зважаючи на їх специфіку, мають передбачатися детальніші умови їх функціонування (у тому числі сформульовано понятійний апарат, виписані основні екологічні вимоги їх діяльності тощо). Важливим кроком для залучення прямих іноземних інвестицій вбачається закріплення в Законі статусу окремих парків для нерезидентів або парків, спільних з іноземними партнерами, із застереженням щодо можливості здійснення ними діяльності, поряд із законодавством України, відповідно до законодавства інших держав.

Актуальним як для науково-технологічних, так і для індустріальних парків є питання впровадження належного контролю за їх діяльністю – як законодавче врегулювання цього питання, так і розгляд можливості створення окремого уповноваженого органу. На нашу думку, доцільно розглядати парки (і внести зміни до відповідних законів) як елементи комплексної забудови населених пунктів.

Державна допомога паркам також потребує перегляду. З огляду на наш негативний досвід, необхідно констатувати, що митні й податкові пільги паркам мають надаватися таким чином, щоб, по-перше, стимулювати залучення коштів в економіку (або досягати суттєвого соціального ефекту), по-друге, щоб застосування пільг легко було моніторити та контролювати, по-третє, не підтримувати проекти та напрями, які не цікаві державі. На жаль, на сьогодні система пільг не відповідає цим завданням. Нагадаємо також, що для інвесторів важливою є сталість податкового та митного законодавства, а також законів щодо інших умов ведення бізнесу.

Із погляду фінансування та кредитування парків доцільним вбачається створення державного Банку реконструкції та розвитку (і внесення змін до законодавства щодо надання йому функцій управління низкою цільових фондів) та скоріше прийняття Закону України «Про кредитні спілки» у новій редакції. Із метою залучення коштів до розвитку інноваційної інфраструктури потребує вдосконалення законодавство щодо діяльності венчурних фондів та краундфандингу.

Водночас має бути систематизовано й концептуально переглянуто з метою спрощення практичного застосування законодавство щодо інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності. З урахуванням сучасних підходів має бути доопрацьований Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», визначені пріоритетні напрями інноваційної діяльності та розвитку науки і техніки, а також удосконалено законодавство у сфері їх визначення.

Потребують також удосконалення закони щодо державно-приватного партнерства, як загальні засади, так і специфічні норми, а також законодавчі приписи щодо регулювання підприємницької діяльності. Приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС сприятиме залученню в економіку України іноземних інвестицій.

Створення належних законодавчих підвалин для розвитку мережі науково-технологічних (інноваційних) та індустріальних парків сприятиме:

- скорішому відновленню економіки України в післявоєнний період з урахуванням впровадження на підприємствах промисловості нового технологічного укладу;
- подоланню негативних соціальних явищ (відтік населення за межі країни, безробіття, низький рівень життя тощо);
- залученню інвестицій (у тому числі іноземних) у розвиток пріоритетних галузей та сфер економіки, зокрема високотехнологічних виробництв, оборонного сектору, АПК, машинобудування тощо;
- раціональному використанню природних ресурсів та покращенню екології (у тому числі за рахунок створення еко-індустріальних парків);
- виконанню міжнародних зобов'язань України, у тому числі щодо національно визначених внесків;
- підвищенню макроекономічних показників.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений чи перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*